50-ЧЫЛА ЧЕДИР
128 ЮНУК АЛТКАН

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үнделгеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң болгаш Министрлер Чөвүлелининиң органы

1967 ч. ИЮЛЬ 2 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 155 (6792).

Өртээ 2 көп.

Н. В. Подгорный САР-же чорупкан

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Сирий Араб Республиканың күрүне баштыңы Нуреддин Атасиниң болгаш САР-ның чазааның чалаанын ёзугаар Москвадан Дамаскыже найыралчы аалдаашкын кылып июнь 30-де самолёт-биле ужудуп үнүпкен. (СЭТА).

АКШ-тың чазаанга совет чазактың нотазы

Июнь 30-де АКШ-тың чазаанга Совет чазактың мынча дээн нотазын АКШ-тың Москвада элчин черинге тутсуп берген:

«Июнь 29-та Москванысы-биле 12.00 шакта америк самолёттар Хайфон деп далай өртээлинге турган «Михаил Фрунзе» дээр совет садыг суднозун бомбалаан. Судноже шарик бүдүштүг бомба октаан, ооң частыышкынының түннелинде суднога үргеддилер таварышкан.

«Туркестан» деп совет суднога АКШ-тың самолёттарының халдаанынга холбаштыр АКШ моон соңгаар ындыг таварылгаларны болдурбас дээш, бодунуң талазындан бүгү күжениишкиннерни кылган турар деп АКШ-тың чазаа Совет чазакка бодунуң харыы нотазында бүзүреллиг сөзүн берген турбуже, АКШ-тың самолёттары совет суднога бо халдаашкынны ам база кылган. Америка таланың берген ол бүзүредиглериниң күүсеттинмейн турары «Михаил Фрунзе» дээр совет суднону бомбалаан үүлгедигден билдинген.

Америк ужар чүүлдүң үптекчи үүлгедиглер кылып турарының уламындан тыптып келир айыылдыг уржуктарның ужурунда бүгү харыысалга АКШ-тың чазаанга онаажыр деп Совет чазак ылап шыңгыысы-биле сагындырып тур. ССРЭ-ниң чазаа АКШ-тың чазаанга шиитпирлии-биле удурланганын медеглеп, ындыг халдаашкыннар кылыр үүлгедиглерни сокеаткан турарынын чогумчалыг магадыларын бээрин болгаш буруулугларны шыңгыы кезедирин негеп тур».

СЭТА-ның дыңнадыы

Чедиришчи ракеталарның шенелдезин чедиишкинге доосканы-биле холбаштыр 1967 чылдың май 29-та СЭТА-ның дыңнадыынга чарлаан Оожум океанның Экваториал районунга далайга эжиндириишкин болгаш самолёттарның ужудуушкуну 1967 чылдың июнь 29-тан эгелээн хостуг болганын медеглээрин СЭТА-га төлээлеткен.

ЧАЙ-ДЫШТАНЫЛГАНЫН ТҮЛҮК ӨЙҮ

Чай шагның келгени-биле кады ажылчыннарның, колхозчу тараачыннарның база чогаадыкчы интеллигенциялының, бүгү ажылчы чоннарның массалыг шөлээлээр болгаш дыштаныр үеин элээн. Коммунизмни тургузуп турар бистің чуртувуска ажылчы чоннарның дыштанылгазынче партия болган чазак ада сагыш салып, кадыкшылганың болгаш дыштанылганың дыштыг хемчеглерин ап турары шуут хоойлужаан. ССРЭ-ниң үндезин хоойлузун ёзугаар дыштанылганы совет хамаатызының кол эргелериниң бирээн кылдыр санап турар. Ол эргениң амыдыралга боттанылгазының тодаргай херечизи СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелининиң болгаш Профэвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп чөвүлелининиң ажылчын албан-хаакчыларын ийи дыштаныр хүнүг неделяже шилчидериниң дугайында доктаалы болур. Бистің чуртувус Улуг Октябрьның 50 чыл оюнга чедир делегейде эң-не кыска ажыл неделизиниң чурту болу бээр. Шалының хевээр артырбышаан, чылдың-на ай хире үениң дургузунда шөлээлээр эргени бүдүүлге, албан организациялар бөрип турары билдингир болгай. Ол дээрге база-ла күрүненің кижи дугайында сагыш салыышкыны-дыр. Оон эрткеш, совет күрүне ажылчы чоннарның дыштанылгазын организастаарынга, янзы-бүрү кадыкшылга черлерин тургузарынга кайгамчык улуг хөреңгини үндүрүп турар. Бо юбилейлиг чылдың дургузунда ындыг янзы-биле бистің улуг төрээн чуртувуска 7 миллион хамаатылар үүле профэвилелдериниң шугуму-биле дыштанырлар. Чуруттун турисчи баазаларынга, солун массалыг походтарга, поездилерге, эжиндириишкиннерге дыштанырларның саны 20 миллион чеде бээр.

Чурттакчы чонунуң санының талазы-биле шоолуг эвес бистің республикавысты безин алыр болза дыштаныкчыларның саны эвээш эвес. Тывадан бо чылын Совет Эвилелининиң эң дээре курорттары, санаторийлери мөөңнеттинген—Кавказтың Кара далай эрвинге, Крымга, Прибалтикага болгаш өске-даа черлерге 1380 ажылчын болгаш албан-хаакчы барып дыштаныр. Ооң-биле кады Тываның бодунуң девискээринде тус чер курорттары — Үш-Белдир биле Чедерге бо юбилейлиг чылда 810 кижи боттарының кадыкшылын эжиндин алыр. Республиканың профчөвүлели, туризм чөвүлели болгаш профэвилелдериниң адыр аайы-биле обкомнары-биле кады Тываның эң каас-чараш бойдустуг булуңнарының бирээзи — Тожу районуң Азас хөлге хары угда 50 кижи ийи неделя дургузунда дыштаныр турисчи баазаны тудуп турар. Аңаа ниитизи-биле 150 турисчи дыштаныр. Бо чаа баазага баштайгы сезон ам ажыттынган.

Бо чыл дээрге бүгү совет улустуң амыдыралында төөгүлүг болуушкун — Улуг Октябрьның чартык чүс чыл болур оюнуң чылы, аңаа уткуштур бистің республиканың профэвилел организациялары бир-ле дугаар «Найырал» деп турисчи поездини организастап турар. Ооң маршруду кончуг солун: туристер Кызылдан үнгеш, Шушенское суур тавараш, Абаканга баргаш, «Найырал» деп демир орук-биле бистің улуг Төрээн чуртувустуң найысылалы — Москвага чедер, оон ыңай Ленинград хоорай четкеш, дедир Кызылгаээп келир. Ооң киржикчилери чурттуң найысылалын, Ленинградтың төөгүлүг черлерин көөрү-биле кады Октябрь-биле холбашкан төөгүлүг черлерин, В. И. Ленининиң ажыл, амыдыралынга холбашкан черлерин кезин көөрлер. Ол поездиге киржирин күүзээн кижилерниң сан-түңү ковудээн. Чамдык партия райкомнары, райкүүскомнар болгаш ажыл-агыйлар боттарының дыштаныкчыларынга хомуданчыг болбазын дээш, күш-ажылчы бедик көргүүүлерлиг мурнакчыларынга ооң путёвказын бээр деп шиитпирлеп алганнар.

Массалыг дыштанылгаларны, воскресеньелерни организастаарын база республиканың партия, совет органнары шагда-ла чугаалажып, чүгүла шиитпирлерни үндүрген. СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелининиң тускай шиитпири-биле Кызылдың чоогунда Көк-Тей, Дус-Хөл, Чагытай бо черлерге массалыг дыштанылганың тускай зоналарын тургузары көрдүнген. Ол черлерде ам садыгның, хөй-ниитин чемненилгезинің, спорт чөвүлелериниң болгаш транспорттуң ажылдакчыларын хөй ажыл-ш манап турар. Чагытай хөл чанында хоорайдан барган дыштаныкчыларны 20 орунлуг аалчылар бажыңы, балыкчыларны тускай бааза манап турар. Дус-Хөлге респотребсоюзтуң шугуму-биле ийи киноскилиг, бир столоваялыг, чупар душтуг, хол бөмбүү ойнаар шөлдүг, киноэстрадылыг, эмнелге пунктулуг бааза массалыг дыштаныкчыларга ажыттынар. Орта майгын сууржугаш орну, электри шугумунуң трансформатор база тургуступ бээр.

Хандырылга черлериниң сорулгазы болза, коллективтин-биле дыштаныр дээш беде бергеннерниң амыдыралчы негелдерини хандырарынга бүрүн белекелдиг турары болур. Эрткен чылдардагы дег транспорт хандырылгазына турган четпестерни болдурбазы чугула. Садыг, столоваялар, спорт болгаш культура албан черлери ийи хүн улай дыштаныр чурттакчыларның негелдерининге дүүштүр, боттарының ажыл-чорудулгазын чаа боттуг планга үндезилээр ужурлуг.

Совет өскүнің кадыкшылы, ооң дыжы, культурлуг деңнелиниң өзүлдези дээш Коммунистиг партия болгаш Совет чазак онза кичээңгейни салып турр. Ооң тодаргай херечизи болур беш ажыл хүнүг неделяже шилчилгеажылчынларның, албан-хаакчыларның дыштанылгазын организастаарының талазы-биле партия, профэвилел, комсомол организацияларының болгаш администрацияларның мурнунга улуг харыысалганы онаап турр. Беш хүн ажылдаат, ийи хонук улаштыр дыштаныр эргени берип, ол хоойлужудуп турарының кол-ла сорулгаларының бирээзи — кижилерниң амыр-дыжын, культурлуг база амыдыралчы деңнелин бедидери болу дээрзин угаан билвр херек.

Республиканың хоорай, суурларынга бүдүүлге, ажыл-агый, албан организаци бүрүзүнге массалыг селгүүстээшкиннерни, чоок-кавы аъргарыг, алктарже коллективтиг үнүүшкүннерни организастаары партия, профэвил, комсомол организацияларының кичээңгейниң төөнге турар ужуугу. Ажылчы чоннуң культурлуг дыштанылгазын организастаар талы-биле четчир санныг дуржулга бисте бар. Эрткен чайын Чадаана храйның албан организация, бүдүүлге черлериниң ажылдакчылары ыңгыс-даа чайгы воскресеньени, дыштанылга, байырлал хүнүн талас эгирбес дээш болдунар-ла аргаларны ажыглап, Ак-Довуракты болгаш Ак-Аксының улуг тудугларынче массалыг экскурсияларны, ыңгыс аңгылыг, каас-чараш бойдустуг черлерже үнүүшкүннерни организастаан. Кызылдың чамдык бүдүүлгелери, албан черлери республикадаңашкаар черлер — Шушенское суур, Абакан хоорайдан бээр үнүүшкүннерни кылгылаавнар.

Бо юбилейлиг чылда база-ла бистің республиканың чамдык улуг-улуг бүдүүл коллективтери ол эки чаңчылдарын катаптан турарын өөрүп демдеглээ херек. Кызылдың Раскова аттыг даараныгла комбинады хөй ажылчыларлыг, улуг коллектив. Чоокта чаа комбинаттың мурнакчы бүдүүлгерини администрацияның күсели-биле Саян ажыр туристедин аъткарг. Орта баргаш, дааранык чылар Шушенское суурда В. И. Ленининиң амыралы-биле холбашкан төөгүлүг черлерни кезин көргеннер. Оларны үлегерин дыка хөй коллективтер эдерин турар. Чижээ, ам ынаар республика эмнелгезинден 40 ажыг кижи аъттанырына белеткени берп.

Бо бү дээрге бистің республикада массалыг дыштанылганы чеп, ажыкты кылдыр организастаарының бүгү-ле аргалары бар дээрзин бадыткап турар-дыр. Ынчалза-даа чамдык районнар төптеринге, бүдүүлгелерге коллективтиг дыштанылгаже кичээңгей салбайн баар чоруктарның уржуу-бле, ажыктыг, кадык дыштанылганың орнунга хөй-ниитиниң черлерине массалыг арагалаашкыннар колдаар таварылгалар ховар эвес. Бо эвес чер болганынга-ла чоннуң массалыг дыштанылгазын организастаынче кичээңгейни кошкатпас болза, арага-дарыга хандырлар, чурум үүрлер чок болур.

Парти райкомнары, хоорком, чер-чер Советтерп, профэвилелдер, комсомо база спорт организациялары чоннуң хостуг шак бүрүзү, дыштанылган чайгы үеде ажыктыг болзун дээш бүгү-ле организастыг хемчеглериглер хүлээлгелиглер.

Соңгу-Казахстан областың тугунда—Ленин ордени

ПЕТЮПАВЛОВСК. (СЭТА). Тараанг, эътти, сүттү болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын белеткээрин, бүдүрерин улам көвүдедиринге чедиишкиннерлиг болганы дээш Соңгу-Казахстан областың шаңнаткан Ленин ордении июнь 30-де болган байырлал хуралында аңаа тывыскан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Казахстанның Компартия ТК-зының бирги секретары Д. А. Кунаев ол ордении тыпсып тура, ажылчыннарның, колхозчуларының дээди шаңнал-биле шаңнатканынга СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелининиң даасканын ёзугаар байыр чедиргеш, Төрээн чуртка алдар болдурган күш-ажылга оларның чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуурун күүзээн.

Байырлал хуралының киржикчилери СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байыр чедиргеш чагаазын хүлээп алган.

(СЭТА-ның корр.).

А. Н. Косыгинниң Кубага чоруп турганы

ГАВАНА. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелининиң Даргазы А. Н. Косыгин Кубаның КП ТК-зының Бирги секретары, Куба Республиканың Премьер-Министри Фидель Кастрога алдар кылдыр июнь 29-та дүштеки шайлалга тургускан. Шайлалгага куба таладан Фидель Кастро-биле кады Кубаның КП ТК-зының Политбюро кежигүннери Рауль Кастро, Освальдо Дортикос, Армандо Харт, Хуан Альмейда, Рамиро Вальдес, Гильермо Гарсиа, Серхио дель Валье даштыкы политика айтырыгларының талазы-биле Кубаның КП ТК-зының комиссиязының даргазы Османи Сьенфуэгос болгаш Кубаның херээженнер федерациязының президентизи Вильма Эспин олар киришкен.

Совет таладан— А. Н. Косыгинни үдеп чоруур албан кижилери база ССРЭ-ниң Куба Республикада херектеринге түр бүзүреттирген Ю. В. Лебедев болгаш ССРЭ-ниң Кубада элчин черинің харыысалгалыг ажылдакчылары келген. Шайлалга чылыг болгаш найыралчы байдалга эрткен. Шайлалга үезинде А. Н. Косыгин биле Ф. Кастро йөрээлдерин солушкан.

* * *

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелининиң Даргазы А. Н. Косыгин БНО-нуң Кол Ассамблеязының онза сессиязынга чорааш, Нью-Йорктан чанып кел чоруй, Куба Республиканың Революстуг чазааның чалаанын ёзугаар Кубага элээн хөй хүн дургузунда доктааган. А. Н. Косыгин биле Куба Республиканың Революстуг чазааның Премьер-Министри Фидель Кастронуң аразынга найыралчы болгаш эш хуузунуң байдалынга беседалар болуп эрткен. Ол беседалар талаларның бот-боттарының сонуургап турар айтырыгларының аайы-биле эрткен.

А. Н. Косыгин июнь 30-де Москваже самолёт-биле ужудуп үнүпкен. (СЭТА).

СЭКП Тыва обкомунуң бешки пленуму

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң түннелдери, республиканың партия организацияларының сорулгаларының дугайында

СЭКП Тыва обкомунуң бешки пленумунуң ДОКТААЛЫ

СЭКП ТК-ның июнь (1967 чыл) Пленумунуң түннелдериниң болгаш республиканың партия организациязының сорулгаларының дугайында СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. К. Токаның илеткелин дыңнап, чугаалашкаш, партия обкомунуң V пленуму Израильдиң агрессчи хөделиишкиннерин киленнээшкин-биле буруу шаап тур.

КАР-га, Сирияга болгаш өске-даа араб чурттарга удур Израильдиң агрессиязы бистің бүгү чуртувуска ышкаш, Тывага база-ла ажылчы чоннарның киленнээшкинин хайыктырып үндүрген. Чоокку Төөн чүкке дайынның одаан болдурбазынга боттарының шиитпирлииниң дугайын олар медеглеп турар.

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Төп Комитеттериниң болгаш чазактарының 1967 чылдың июнь 9-та Медеглелинге, БНО-нуң Кол Ассамблеязының онза тускай сессиязын чыылдырар дугайында Совет чазактың инициативазынга болгаш Чоокку Төөн чүкте израиль агрессияның уржуктарын үзүткаар дээш демиселинге Тываның партия организациязы күзелиниң онза ханыышкыны-биле байыр чедирип, түүлдүгүнүп хүлээп ап тур.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының, делегейниң ажылчын шимчээшкининиң болгаш Азияның, Африканың, Латин Американың улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкининиң, тайбыңга ынакшылдыг болгаш депшилгелиг бүгү күштерниң хөделиишкиннериниң чаңгыс эвин быжыглаарынче СЭКП Төп Комитединиң шугумун детківишаан, СЭКП Тыва обкомунуң пленуму болза, антиимпериалистиг күштерни чарылдырар дээш херек кырында туржып, араб күрүнелериниң болгаш социалистиг чурттарның улустарының аразында боттоттарынга бүзүрежир чорукту болгаш кады ажылдажылганы баксырадыр дээн Мао Цзэ-дунуңң бөлүүнүн нүүлдүг кампаниязын болгаш чарылдырыкчы ажыл-чорудулгазын шиитпирлиг буруу шаап тур.

Июнь Пленумунуң бадылааны «Октябрьның Социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп СЭКП ТК-ның Тезистери—аажок улуг мобилизакчы күштүг документ. Ол документиде чартык чүс чылдың дургузунда бистің күрүневистің хөгжүлдезинин түннелдерин үндүрүп, коммунизмниң улам ыңай тургузуушкунуун сорулгаларын айыткан.

СЭКП Тыва обкомунуң V пленумунуң **доктаадыры болза:**

1. Израильдиң агрессиязын чайладырынче, КАР-ны, Сирияны болгаш өске-даа араб чурттарны деткиринче, бүгү-ниити тайбыңнын хөрээнге агрессияның айыылдыг уржуктарын болдурбазынче угландырган СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын пленум бүрүү-биле үүлдүг деп санап тур.

2. Июнь Пленумнуң шиитпирлерин, «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп СЭКП ТК-ның Тезистерин коммунист бүрүзүнүң, республиканың бүгү ажылчы чоннарының иштинге калбаа-биле таныштырарын, ол дугайында пропаганда болгаш масса-политиктиг ажылдың бүгү хевирлерин делгереңгейи-биле ажыглаарын республиканың партия организацияларынга сумелээр.

3. Империализмниң уржунда делегей байдалының чидигленген байдалдарында коммунизмниң хөрээнге чайгылыш чокка бердинген болурунуң, коммунистиг бедик медерелдиң, революстуг серемчилелдиң, улустарның аразында интернационалчы улуг найыралдың ёзузунга партия кежигүннерин, бүгү ажылчы чоннарны кижизидер талазы-биле ажылды күштелдирери республиканың партия организациязының эң чугула сорулгаларының биреэзи кылдыр санаар.

4. Бистің чуртувустуң экономиктиг, политиктиг болгаш шериг күчүзүн быжыглаар дээш эрес-маадырлыг күш-ажылче, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюн төлептиг уткууру-биле коллективтерниң болгаш ажылдап турар кижи бүрүзүнүң социалистиг хүлээлгелерин чугаа чокка күүседиринче бүгү ажылчы чоннарны мобилизастаарынче республиканың партия организацияларын, коммунистерни пленум кыйырган.

1967 чылдың июнь 30.

ЧОН ОРТУЗУНГА МАССА-ПОЛИТИКТИГ АЖЫЛДЫҢ БАЙДАЛЫ БОЛГАШ ОНУ ЭКИЖИДЕР ХЕМЧЕГЛЕР ДУГАЙЫНДА

СЭКП обкомунуң секретары К. С. ШОЙГУНУҢ илеткелинден

Октябрьның Улуг революциязының төөгүлүг 50 чылынга бүгү совет улустуң хайыышкынныг белеткенин турар үезинде бистің пленумвус эртип турар-дыр. Ленинчи партияның удуртулгазы-биле бистің республикавыстың ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир дөмей, юбилейге холбаштыр алган хүлээлгелерин эрестиг күүседир дээш хайыышкынныг ажылдап турарлар. «Октябрьның Социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга белеткелдиг дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы республиканың бүгү ажыл-ишчилерин күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерге көдүрген. Колхозтарның, совхозтарның болгаш улетпүр бүдүүлгелер, тудуг болгаш транспорт организацияларының, амыдырал хандырылга болгаш садыг черлериниң, культура ажылдакчыларының болгаш оон-даа өске адырларның ажыл-ишчилериниң юбилейге бараалгаткан хүлээлгелерин СЭКП обкомунуң моон мурнунда болуп эрткен пленумунга чугаалажып көргеш, түүлдүгүнүп көрген болгай. Ол хүлээлгелерниң чедиишкинниг боттанып турарын демдеглээр херек.

Республиканың үлетпүү эрткен беш айларның планын 108 хуу, а күш-ажылдың бүдүүкчүлүүнүң планын 106 хуу күүсеткен. Төрээн чуртка пландан ажыр 600 мун рубльдиң үлетпүр барааннарын сөңнээр дээн хүлээлге ажыр күүсеттинген.

Күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң июнь 20-де 110 хуу күүсеткенин өөрүшкү-биле демдеглээр херек. Эрте чажар культураларның тарылгазы организастыг эткен болгаш суггаттыг черлериниң ажыглалы экижээн.

Бо бүгү дээрге, чон ортузунга партия организацияларының организакчы, политиктиг ажылының болгаш агитас-массалыг ажылының деңнелиниң бедээнинин түннелинде чедип алдынган дээрзи билдингир.

Ынчалза-даа бистер болувустуң ажылывысты партийжи, шугумчулелчи ёзу-биле көрүп, кол кичээңгейни шиитпирлеттинмээн айтырыгларже угландырар ужурлуг бис. Ылаңгыя бистің чамдык колхозтар, совхозтарывыстың, бүдүрүлгелеривистің, харын-даа адырларывыстың (чижээлээрге, тудуг организацияларының) күрүне мурнунга кол көргүзүглер талазы-биле планныг онаалгаларын күүсетпейн турарын ажыт-чажыт чогу-биле чугаалаар херек. Ооң кол чылдагааны чүдел дизе, чамдык партия организацияларының политикжизидилгелиг болгаш организакчы ажылды ам-даа четпес чорудун турарында. Ынчангаш партийжи ажылдың бо чугула адырында байдалды ханызы-биле өөренип көрүп, эки дуржулгаларны нептередип турган, бар четпестерни узуткаарының хемчеглерин дугуржуп алыр ужурлуг бис.

Ажылчы чоннарны кижизидериниң, партия болгаш чазактың ап чорудун турар хемчеглерин чедиишкинниг боттандырарынче оларны мобилизастаарының талазы-биле партия организацияларының эң дээштиг күжү — агитаторлар болгай. Республиканың эң идепкейлиг коммунистери, комсомолчулары болгаш кежигүн эвес активчилери агитаторлар. Чыл дургузунда доктаамал ажылдап турар агитколлективтер бисте эвээш эвес. Чижээлээрге, Чөөн-Хемчик районнун «Чыраа-Бажы», Партияның XXII съездизи аттыг болгаш «Сүт-Хөл» совхозтарында, «Искра» колхозунда агитколлективтер багай эвес ажылдап турар.

Партия организациязының даалгазын болгаш партийжи хүлээлгезин ак сеткилдиг күүсеткен турар коммунистер агитаторларның аразында хөй. Партияның XXII съездизи аттыг совхозта Куулар Сорулга, Бүрбү Сат, «Чыраа-Бажы» совхозта Василий Тамба, Кызылдың алгы заводунуң директору Газизулу Сафиулин, республиканың харылзаа эргелелиниң начальнигинин оралакчызы Александр Щипановский болгаш оон-даа өскелер эң эки агитаторларга санадып турарлар. Олар хамаарышкан участоктарын үргулчу эргип, партия болгаш чазактың ап чорудун турар хемчеглерин чонга таныштырып, участоктун, ферманың, ажыл-агыйның болгаш районнун мурнунда туруп турар сорулгаларны күүседиринче кижи бүрүзүн мобилизастап, делегей байдалының дугайында айтырыгларны база-ла чедингири-биле тайылбырлап турарлар. Коммунист эш Сафиулин бодунун удуртукчу ажылчорудулгазын бүдүүлгеге политикжизидилгелиг ажыл-биле шын дүүштүрүп, агитпунктунун эргелекчизи хүлээлгезин эки күүседип турар. Ынчангаш эш Сафиулиннинг удуртун турар коллективинин бүдүүлге планын доктаамал ажыр күүседип турары-даа таварылга эвес.

Агитас-массалыг ажылды партийжи удуртулганың төөнге тургузун, агитаторларның болгаш политинформаторларның ажылын хүн бүрү контрольдап турар черлер бүдүүлге-даа, кижизидилге-даа талазы-биле эки көргүзүглерлиг болуп турарын амыдырал бадыткап турар.

Ындыг болза-даа элээн хөй агитколлективтерниң ажылында улуг четпестерниң барын айтыр херек. Каа-Хем, Бии-Хем районнарның, «Тыва кобальт» комбинаттың агитколлективтериниң ажылы соңгулдалар соонда көскүзү-биле сулараан, а Өвүр, Бай-Тайга болгаш Тес-Хем районнарда агитколлективтер шуут сандараан.

Октябрь революциязының 50 чылын байырлаарынга белеткеники-биле холбаштыр республиканың алаан хөй партия организациялары кеску

(Уланчызы 2-ги арында).

Хараал-Тей фермазында

Тес-Хем районнуң «Чодураа» кедзэ ажыл-агый артелиниң Хараал-Тейде коммунистиг күш-ажыл фермазының коллективин коммунист Михаил Назымович Ёнзак удуртуп турар. Бо ферма сеелгү чылдарда районнуң фермаларының тергиини болуп, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң фермалар аразынга шилчиир Кызыл тугун хөй удаа чаалап ап келген.

— Бистің саанчыларывыс болгаш кадарчыларывыс эрткен чылын күрүнеге сүт дужаар планын 124 хуу күүсеткен. Совет эргечагырганың 50 чыл оюнга алдар кылдыр улам эки ажылдаарын шиитпирлээш, бирги кварталда сүт дужаар планны 128 хуу күүсеткен бис — деп, эш Ёнзак чугаалап турар.

Ферманың шалыпчылары кыштаглаашкынны чедиишкинниг эрттиргеш, төрүүр 100 инекке онааштыр 75 бызаа алыр хүлээлгезин күүсеткеш, кайгамчык өтсигеннинг Шуурманта кежүп келген.

Коллектив алдарлыг бо чылга уткуштур 158 тонна сүттү бүдүрер, 125 тоннаны күрүнеге садар хүлээлгелиг. Чарыштың бирги черинде коммунист Ч. Баткар чоруп турар. Ол моғаг-шылаг чок ажыл-ишчи эрткен чылдың беш айларында 6297 кг сүттү саггаан болза, бо чылын ол үеде 9812 килограммны саап алган.

ЧУРУКТА: саанчы Ч. Баткар.

А. ЧАРАШ-ООЛ.
А. Пономаревтуң фотозу.

СЭКП Тыва обкомунуң бешки пленуму

ЧОН ОРТУЗУНГА МАССА-ПОЛИТИКТИГ АЖЫЛДЫҢ БАЙДАЛЫ БОЛГАШ ОНУ ЭКИЖИДЕР ХЕМЧЕГЛЕР ДУГАЙЫНДА

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

агитацияны экижиткен. Кызылдың бүлүрүлге черлеринде, районнар төптеринде болгаш көдээ суурларда юбилейге холбаштыр алган хүлээлгелерни бижээн болгаш ажылчы чоннарны күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерже кыйгырган стендилер, лозуңнар көстүп келген. Октябрь революциязынга тураскааткан улуг паннону «Чыраа-Бажы» совхозтуң төвүнде көрүштүг дерээш, ону долгандыр чечектер олурткан. Ленин башкының улуг портредин ортузунда тургускан ол паннонуң ийи талазында көргүзүг болгаш Хүндүлел самбыраларын тургускан, ажыл-агыйның сорулгаларын айыткан стенд база бар. Мындыг янзы тургускан көскү агитация совхозтуң ажылчыннарын чаа-чаа чедиишкиннерже улам сорук киирер.

Чамдык черлерде байдал ындыг эвес. Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунда, Шуурмактың амыдыралхандырылга комбинадында, Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунда болгаш «Большевик» колхозунда көскү агитацияның материалдары чаартынмайын турар.

Көскү агитацияның болгаш чон ортузунга беседа, информацияның эрелгей байдалын узуткааш, ажыл-агыйның мурнунда туруп турар сорулгаларны күүседиринче, мурнакчыларның чедиишкиннерин нептередиринче угландырып, бистің ажылывыста бар четпестерни сойгалап илередиринче угландырар херек.

Ажылчы чоннарны коммунистиг өзүга кижизидериниң, оларның угаан-медерелин марксисчи-ленинчи теория-биле чепсеглээриниң хөрээнге лекция пропагандазы улуг рольду ойнап турар. Республиканың «Билиг» ниитилелиниң 2700 ажыг лекторлары бо талазы-биле улуг ажылды кылып турарлар.

Ындыг болза-даа бо участокта четпестер база бар. Бо чылдың бирги кварталында улуг кижи бүрүзү чүгле бир илеткел ийикпе лекция дыңнаан болуп турар, а Эрзин, Бай-Тайга районнарда болгаш Хову-Аксы суурда оон-даа эвээш. Партия төөгүзүнүң политиктиг экономиканың, философияның, тодаргай экономиканың болгаш социалистиг күш-ажылдың, социалистиг демократияның дугайында лекциялар кончуг ховар. Лекция пропагандазынга интеллигенцияны кошкак киириштирип турар. Республикада ниитизи-биле 10 муң хире дээди болгаш ортумак эртемниг тускай эртемниглер бар. Бир эвес бо чурагайны «Билиг» ниитилелиниң кежигүннериниң саны-биле (2700 кижи) деңнээр болза, үстүнде айыткан фактылар бадыткатпынар.

Партия организацияларының идеологтуг ажылының эң чугула адыры партия чырыдыышкыны болгай. СЭКП-ниң XXIII съездизиниң айтыышкыннарын күүсетпишаан, партия өөредилгезин чаартыр талазы-биле республиканың партия организациялары тодаргай хемчегни ап, кол кичээнгейни пропагандист кадрларны шилип алырынче угландырган болгаш марксисчи-ленинчи теорияны өөрениринче коммунистерни, кежигүн эвес активчилерни мобилизастаан.

Коммунистерниң марксисчи-ленинчи өөредилгезин удуртур талазы-биле эки дуржулганы элээн хөй партия организациялары мөөңнеп алган дээрзин эрткен өөредилге чылы көргүскен. Өөредилге чорудулгазын Кызылдың коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТА-зында марксизм-ленинизм үндезиннериниң школазы, Кызылторгта политиктиг эге школа, республиканың потребсоюз АТА-зында, республика эмнелгезинде болгаш өске-даа организацияларда школалар эки организастаан. Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозта, «Барлык» совхозта, «Сүт-Хөл» совхозта болгаш Чөөн-Хемчик, Таңды, Каа-Хем, Өвүр районнарының чамдык парторганизациялары политиктиг өөредилгени удуртурун элээн эжиктиг.

Политиктиг өөредилгени организастаарында улуг четпестерни чайладыр төлээде, ам-даа хөй ажылдар ужурлуг бис. Школаларны четчелээрде өзү барымдаалаар чорук ам-даа чайлаттынмаан. Чамдык дыңнакчылар кайы-бир школага болгуң эки туразы-биле эвес, а парторганизацияның саналдааны азы албадааны-биле өөренип турганы дыңнакчылар-биле беседалардан илерээн.

Келир өөредилге чылында партия организациялары өөредилге чорудулгазының утка-шынарынче ханылаарын, коммунистиг тургузуушкунуң практиказы-биле сырый холбашкан турарын чедип алыры чугула.

Комсомолчуларның болгаш аныяктарның политиктиг өөредилгезинче парторганизациялар улуг кичээнгейни салыр хүлээлгелиг. Комсомол обкому болгаш райкомнары эрткен өөредилге чылында комсомол чырыдыышкынын четчелээрин элээн эжиктиг. Ынчалза-даа клубтарның болгаш бөлүмнериниң элээн кезээ бир-ийи кичээлдер эрттиргеш-ле, ажылын соксаткылаан. Ындыг байдал комсомол ажылын сегидер дугайында парторганизациялар чогуур сагыш салбас, өзүп олурар салгакчыларның угаан-бодал негелделерин сонуургавас черлерде бар болган.

СЭКП-ниң Кызыл хооркому сөөлгү уеде өөредилге черлеринде болгаш школаларда өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарны эжижидер дугайында элээн сагыш салып, идей-кижизидилгелиг ажылдың янзы-бүрү хевирлерин ажыглавышаан, Совет эрге-чагырганың 50 чылынга белеткелдер-биле холбашкан хемчеглерни хөйнү эрттирип турар апарган. Ынчалза-даа ол хемчеглерни чорударынга аныяктарның боттарын чедир киириштирбейн турар. Харын-даа аныяктар хөй черлерге безин, корум-чурум тудары дээн ышкаш чүүлдерге ажык чок тежээшкинни болдуруп турар. Чижээ, Кызылда паркка болгаш хөй-ниити черлеринге дружинниктериң хүлээлгезин колдуунда улуг назылыг кижилер күүседип турар, а аныяктар оларның хайгааралында.

Зооветеринарияны, эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы өөренириниң бөлүмнеринге, культура университеттеринге болгаш өске-даа системаларга колхозчуларның болгаш ажылчыннарның мергежилин бедидер дугайында парторганизациялар база сагыш салыр ужурлуг. Ажылчы чоннарны өөредириниң болгаш кижизидериниң ол хевирлерин холга ап, ону харыылаар ужурлуг профэвилел организацияларындан, бүдүрүлге удуртукчуларындан, министерстволардан болгаш ведомстволардан бирги эллчегде негээр херек.

Ажылчы чоннарның ортузунга идей-кижизидилгелиг ажылдың күчүлүг чепсектери болза солуннар, журналдар, радио, телевидение, номнар, кино болгаш культура албан черлери болур. Ынчалзажок солуннар болгаш радио дамчыдылга редакцияларының организас-массалыг ажылдары сөөлгү уеде кошкаан, ол дугайын редакцияларга кээп турар чагааларның кызырлып турары херечилеп турар. Парлаттынып турар шүгүмчүлелдиг материалдарның дээштиин бедидер талазы-биле, хана парлалгаларынга болгаш районнарның радио дамчыдылгаларынга эки дуржулганы пропагандалаарын калбартырынга дуза көргүзер талазы-биле редакцияларның ажылын эки-жидери чугула.

Культураның болгаш уран чүүлдүң албан черлериниң кижизидикчи ролю аажок улуг. Совет эрге-чагырганың 50 чылынга тураскаадып, бо чылын эрттиргилээн бот-тывынгыр уран чүүл көрүлделери—Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Каа-Хем, Таңды районнарның партия организациялары бот-тывынгыр уран чүүлдү хөгжүдериниче, ажылчы чоннарның эстетиктиг кижизидилгезинче хүн бүрү кичээнгей салып турарын көргүскен.

Ынчалза-даа клуб албан черлериниң ажылында, партия организацияларының талазындан оларны удуртуп турарында четпестер ам-даа хөй. Бай-Тайга районну ап көрээлинер. Ол районнуң клубтарының болгаш библиотекаларының хөй нуруузунуң ажылының идей-политиктиг утказы чоннуң өзүп турар негелделеринге дүүшпейн турар. Совет эрге-чагырганың 50 чылынга төлептиг ужуражыр дээш боттуг, дириг ажыл чок. Бай-Тал, Доң-Терек клубтарында ажыл планы безин тургустунмаан, бот-тывынгыр уран чүүл чорувайн турар, көскү агитация чок, клубтарның активтери болгаш чөвүлелдери ажылга киришпейн турар. Районнуң чаңгыс-даа культура албан чери бо чылын чон мурнунга бодунуң отчёдун кылбаан.

Бай-Тайгада культураның одаглары — партия организацияларының чөленгииштери чүге багай ажылдап турарыл? Оон чылдагааны болза, СЭКП райкомунуң талазындан культура албан черлерин багай удуртуп турарында, оларның дугайында сагыш салбаанында. Ол ышкаш СЭКП-ниң Бии-Хем, Эрзин райкомнары культура-чырыдыышкын албан черлерин база кошкак удуртуп турар.

Чөөн-Хемчик районда кылып турары ышкаш политиктиг, массалыг ажылче бүгү хөй-ниитини, совет, профэвилел, комсомол, херээженнер болгаш күш-культура организацияларын хаара туткан черлерде эки байдалдар илден: күш-ажыл сагылга-чуруму быжыгып, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр болгаш кемхерек үүлгедир чоруктар кызырлып, күш-культураны болгаш спортту пропагандалаары калбарып турар.

Демдеглеттинген четпестерни эң кыска хуусаада чайладыр болгаш масса-политиктиг ажылды оон хөй янзы хевирлеринге болгаш методтарынга боттуг эжижидер талазы-биле сорулганы боттандырар төлээде, партийжи-организастыг ажылдың деңнелин шиитпирлии-биле бедидер херек.

СЭКП-ниң Кызыл хооркомунуң, чамдык райкомнарның болгаш парткомнарның ажыл-чорудулгазында ажыл-ишчи чорук хөй болуп, партияның иштики демократиязы, партия амыдыралының ленинчи нормалары болгаш ажыл-агыйны база культура тургузуушкунун удуртурунда коллективтиг чоруктуң принциптери улам ыңай хөгжүп турарын демдеглээри чугула. Партийжи органнарның практиказында чагырып дужаар чоруктуң болгаш үүрмек тежээшкиннің элементилери чайлаттынып турар, практиктиг сорулгаларны шиитпирлээрде бот-тывынгыр чорукту партия ажылдакчылары хөй илередип турар апарган. Партия эге организацияларының амыдыралы ханы утка-шынарлыг болгаш хөй талалыг болу берген.

Ынчалза-даа бүгү-ле партия комитеттери болгаш партия эге организациялары бодунуң ажылын СЭКП-ниң XXIII съездизиниң негелделеринге дүүштүр тургузарын, кол кичээнгейни ажылчы чоннар ортузунга организастыг болгаш политиктиг ажылдың деңнелин бедидеринче угландырарын ам-даа чедип албаан.

Чамдык партия комитеттери мурнуку хевээр-ле бодунга дүүшпес эрге-хүлээлгелерни ап, агар айтыыларны шиитпирлээрде совет болгаш ажыл-агый органнарын хаая эвес солуп турар, а оон-биле кады партия эге организацияларынга партияның иштики ажылын болгаш политмассалыг ажылдарны эжижидеринге, бүдүрүлгеге оларның салдарын күштелдиреринге четпес дуза көргүзүп турар. Ындыг чорукту партияның Эрзин, Бай-Тайга болгаш чамдык өске-даа райкомнарның ажылының практиказындан көрүп болур.

Политмассалыг ажылдың деңнелин партияның XXIII съездизинин, СЭКП ТК-ның Пленумнарының негелделеринге дүүштүр бедидер төлээде, партия комитеттериниң ажылының стилин болгаш методтарын эжижидерин чедип алыры чугула. Ажылчы чон ортузунга политмассалыг ажылдың бүгү хевирлериниң бедик деңнели—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнга уткуштур партияның область организацияларының мурнунда турар сорулгаларны чедишкинниг шиитпирлээринге дузалаар хүлээлгелиг.

«Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп Төп Комитеттің Тезистерин чоокта чаа парлаан. СЭКП ТК-ның Тезистери — аажок улуг сорук киирикчи болгаш мобилизакчы күштүг политиктиг документ. Ол Тезистер совет кижилерни чаа алдарлыг чоруктарже чепсеглеп, бистің улуг хөрээвистің шыннынынга оларның бүзүрелин улам быжыглап, чонну партияның идеалдарынга кызыгаар чок бердинген чорукка, совет патриотизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң өзүзунга, буржуаз идеологияга эптешпес чорукка кижизидеринге дузалан турар.

Партия организацияларының сорулгазы болза, СЭКП ТК-ның Тезистериниң утка-шынарын республиканың ажылчы чон бүрүзүнүң медерелинге чедир тайылбырлаарын хандырарында болуп турар.

* * *

Чон ортузунда масса-политиктиг ажылдың байдалының болгаш сорулгаларының дугайында илеткел талазы-биле пленумга санал-онал бериишкини өгелээн.

СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары эш **П. Т. Киселев** бир дугаарында сөс алгаш, СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлери болгаш Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга ТК-ның Тезистери марксисчи-ленинчи теорияга аажок улуг салыышкын болган болгаш юбилейге алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерин күүседиринче бүгү ажылчы чонну сорук киирип турар төөгүлүг документ болур дээрзин демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Тезистери ажылчы чон ортузунга идей-кижизидилгелиг ажылды улам эжижидерин негеп турар. Ол черле билдингир, амгы уеде кижилерниң бедик медерелдиг чоруу, эртемниг мировоззрениени ханыза-биле шиңгээдип алыры бүгү чедиишкиннерниң үндезини. Бо сорулганы партия организацияларының идеологтуг ажылы шиитпирлээр.

Хоорайның партия организациязы чон ортузунга политмассалыг ажылды күштелдирер талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Партия чырыдыышкынының системазынга эрткен өөредилге чылында 3348 кижи, оон иштинде 2390 коммунистер өөренип турган. Программада көрдүнген темалардан аңгыда, партияның болгаш чазактың чугула документилерин өөренип эрткен. Политиктиг өөредилге авиапортка, коммунал ажыл-агый АТА-зынга, № 12 АТА-га, республика эмнелгезинге болгаш өске-даа черлерге эки эрткен. Кежээки университетке 170 ажыг кижи экзамен дужааган. Калюжный, Старинков, Ладонова ышкаш, пропагандист ажылга мергежилдиг, чүткүлдүг эштер хөй.

Лекция пропагандазы элээн эжижип, эрткен чылдың бо үезинге бодаарга, 800 лекция хөй номчуттунган. СЭКП, ССРЭ төөгүлери, шеригпатриоттуг дээн чергелиг темаларга лекциялар көвүдээн. Ам уеде Октябрь номчулгаларында белеткелдер чер-черде чоруп турар. Шахтада болгаш Улуг-Хем ол чарыында Культура бажыңында чаа лекторийлер ажыттынган.

Хоорайның партия организацияларының хөй санныг агитаторлары чон ортузунга улуг ажылдарны чорудуп, янзы-бүрү хемчеглерни агитпунктуларга организастап келген. Хоорайның Хүндулел дептерин тургускан, ында ат-сураглыг хоочун кижилерниң, бүдүрүлге мурнакчыларының баштайгыларын киргилээн. Политиктиг ажылдың шынарын болгаш идей-теоретиктиг деңнелин бедиткен чорук ажылчы чоннуң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин көдүрген. Хоорай бүдүрүлгелери чартык чыл планын күүсеткен.

Ынчалза-даа идеологтуг ажылда четпестер ам-даа хөй. Элээн хөй агитпунктулар соңгулдалар сөөлүнде ажылын соксаткан, дыка хөй агитаторлар участокторларынга барбайн турар. Мооң ужурунда соңгукчулар ортузунга ажыл сандаргай байдалга четкен. Чамдык удуртукчу ажылдакчылар чон ортузунга лекциялар, илеткелдер, беседалар кылбайн турар.

Бот-тывынгыр уран чүүлдүң ниити хоорай көрүлдезин ийи удаа организастаан сөөлүнде, чамдык хөй кижилиг коллективтер бо чугула херекте киришпейн турарын, ол черлерниң удуртукчулары болгаш партия организациялары олче кичээнгей салбайн турарын көргүскен. Ам ийи дыштаныр хүннүг неделяже шилчип турар болганда, бот-тывынгыр уран чүүлче болгаш чоннуң культурлуг дыштанылгазынче онза кичээнгей салыр херек.

Идеологтуг ажылда четпестер ажыл-агый сорулгаларын шиитпирлээринге салдарлыг болган. Пиво заводу, тууйбу заводу чартык чыл планын күүсетпээн, орук болгаш тротуар кылыр план үстүп турар. Бо четпестерни чайлаткаш, идеологтуг ажылдың өзөэнге ТК-ның Тезистерин киирип ажылдаары хоорайның партия организациязының кол сорулгазы болур.

— Аныяк салгалды кижизидериниң айтырыы партия организацияларының чугула сорулгаларының бирээзи, ону күүседиринге бүгү чүүлдер болгаш таарымчалыг байдалдар тургустунган — деп, ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары эш **Г. Ч. Ширшин** чугаалаан. Аныяктар ортузунга идей-кижизидилгелиг ажылда кол чүүл болза шын арга-методту, хевирни болгаш угланыышкынны тывары.

Республиканың аныяктарының ортузунда чоруттунуп турар политкижизидилгелиг ажыл хөй талалыг болгаш хевирлерлиг. Оларның национал, назы-хар болгаш өске-даа онзагай байдалдарын барымдаалап, чаа хевирлерни ажыглап турар. Походтар болгаш экскурсиялар аныяктарга дыка хандыкшылдыг. Бо чылын 860 походтарны, хоочун болгаш мурнакчы кижилер-биле 758 ужуражылгаларны кылган. Янзы-бүрү хевирлерниң хөй булуннарын аныяктарга организастаан. Бо ажыл Улуг-Хем, Каа-Хем районнарда багай эвес.

Аныяктарның политөөредилгезинде кол чүүл оон ханы утка-шынарлыын, организастыын чедип алыры болур. Эрткен өөредилге чылында 335 бөлүмнер, семинарлар болгаш клубтар өөредилге чылын доскан. Ынчалза-даа хөй дыңнакчылыг 40 бөлүм ажылын ара соксаткан. Бо дээрге ВЛКСМ обкомунуң, хооркомунуң, райкомнарының болгаш эге организацияларының аныяктарның политөөредилгезин багай удуртканының херечизи-дир. Ынчаарга чамдык СЭКП райкомнары болгаш партия организациялары аныяктарның өөредилгезин чүгле комсомол организацияларынче чая каап кааш, сагыш салбас чоруктар бар. Оон бир чижээ комсомолдуң политчырыдыышкынында коммунист пропагандистерниң эвээш, харын-даа Эрзин, Тес-Хем ышкаш районнарда чок болуп турары-дыр.

Аныяктарның ниити билиин бедидери эң чугула айтырыг. Бо херекте четпестер дыка хөй. Бо өөредилге чылында кежээки болгаш заочно школаларны 2 муң ажыг кижи ара кагган. 10 ажыг консульпункт, 3 кежээки школа хагдынган. Эрзин районда чаңгыс-даа аныяк кижи бо чылын дараазында классче шилчивээн. Чамдык Кур-Черде комбинат, Ак-Эрикте, Чадаанада кежээки школалар ышкаш, эки ажылдыглар бар болза-даа, ниити байдал дувренчиг. Кызылдың кежээки школаларында школадан үнер чорук кончуг хөй.

Дыка хөй аныяктар болгаш школа назылыг уруглар ам-даа кайда-даа өөренмейн турар. Чамдык бүдүрүлге удуртукчулары аныяктарның чүгле ажылдаарын негээр, а оларның идейлиг өзүлдезин, өөредилгезин болгаш дыштанылгазын херекте албас чоруктар окта шын эвес. Аныяктар корум-чурум үрээр деп ниити хомудал кылырдан өске, олар-биле ажылды эжижидеринче сагыш салбайн турар.

Оон ыңай эш Ширшин комсомолда партийжи өзекти быжыглаарының чугулазынга доктааган. Бо талазы-биле чамдык ажылдар бар болза-даа, комсомол ажылында коммунистерниң санының чыл санында кызырлып турарын, элээн хөй районнарның комсомол организацияларында коммунист ажылдакчыларның шуут чок бооп турарын айыткан.

Тываның комсомолчулары болгаш аныяктары боттарының слёттарынга СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлерин, Октябрьның 50 чылынга СЭКП ТК-ның Тезистерин бир үн-биле деткип турарын оратор чугаазының түннелинде демдеглээн.

СЭКП Тыва обкомунуң школа килдизиниң эргелекчизи эш **Г. С. Сабирзянов** пленумга санал бергеш, өөренікчи уруглардың, аныяктарның кижизидилгезинге доктааган.

Республикада ниити билигниң хүндүсү школаларында 47100 ажыг, кежээки школаларда 4100 ажыг уруглар болгаш аныяктар өөренип турар. Чоннуң ниити билиин, улус өөредилгезиниң деңнелин бедидер талазы-биле партия болгаш чазак ургулчу сагыш салып, бо талазы-биле чугула доктаалдарны СЭКП ТК болгаш Совет чазак сөөлгү чылдарда хүлээп ап келген. Бистің республиканың башкылары болгаш улус өөредилге ажылдакчылары ол шиитпирлерни күүседир, школаларга өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынарын бедидер, Октябрьның 50 чылынга чедишкиннерлиг ужуражыр дээш күжениишкинниг ажылдап келген.

Школага өөредилгени база кижизидилгени бедик деңнелге тургузуп турар школалар эвээш эвес. Бии-Хем районнуң Туранда № 1 ортумак школа школачыларның кижизидилгезинче онза кичээнгей салып, янзы-бүрү аргаларны ажыглап, солун кежээлерни, ужуражылгаларны эрттирип турар. Кызылдың № 7, 10, Чөөн-Хемчиктің чамдык школаларында, көдээ ажыл-агый техникумунда, профтехучилищеде солун ажылдар чоруттунуп турар.

Аныяктар болгаш уруглар кижизидилгези нарын болгаш хөй талалыг, ханы утка-шынарлыг ажыл. Ону политика талазы-биле четчип бышкан, ажылды эки билир кижизидикчи эки чорудуп шыдаар. Ындыг кижизидикчини белеткээр, аңаа дузалаар сорулганы партия организациялары күүседир хүлээлгелиг. Ындыг турбуже, СЭКП-ниң чамдык райкомнары чүгле ниити айтырыгларны көөрүүбиле кызыгаарлангаш, боттуг ажылдарже, башкыларның ажылынче ханылавайн турар. СЭКП ТК-ның доктаалында ниитилел эртемниериниң башкыларын райкомнарның номенклатуразынга киирер дугайын айыткан турда-ла, ону амга чедир күүсетпейн турарывыс оон тодаргай чижээ-дир.

Башкылар-биле ажыл Бай-Тайга районда онза багай. Бай-Тал, Тээли школаларының башкылары арагалап, корум-чурум үреп, уроктар үзүп турар. Мооң түннелинде элээн хөй өөреникчилер экзамен тудуп шыдаваан. Ындыг чорук Тес-Хем районнуң школаларында база бар.

Башкыларның политиктиг өөредилгезин организастаанында улуг четпестер бар. Хөй башкылар политчырыдыышкынче хаара туттунмаан. Дыка хөй школалар, семинарлар педагогика айтырыгларын өөренири-биле кызыгаарлаттынып турар. Ол дээрге политөөредилге эвес, а мергежил бедидери-дир. Интеллигентилер, башкылар агитас-массалыг ажылда чугула черни ээлеп турар. Ынчангаш политик талазы-биле оларны чепсеглээри парторганизацияларының чугула сорулгазы болур.

Биске чыл бүрүде ышкаш, бо чылын хөй чаа башкылар өске областардан келир. Оларны эки хүлээп алырынга амдан эгелеп белеткенири чугула. Бо талазы-биле четпестер бистe хөй. Чижээ, Кызылда школалар болгаш өөредилге черлерниң 23 башкылары хуу бажыңнарда чурттап турар. Мындыг чорук хөй башкыларның республикадан үнүп чоруурунга чедирип турар деп оратор айыткан.

Ажылчы чоннарның ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирер, бүгү күштү планныг онаалдаларны күүседиринче мөөңнээр дээш, масса-политиктиг ажылдың янзы-бүрү хевирлерин, аргаларын ажыглап турар черлериниң бирээзинге Чөөн-Хемчик районнуң партия организациязын илеткелге демдеглээн.

Партия, совет болгаш хөй-ниити органнарының, ылаңгыя культура албан черлериниң бо талазы-биле кандыг ажылдарны чорудуп турарының дугайын СЭКП райкомунуң секретары эш **А. Т. Салчак** бодунуң саналынга тодаргай чижектерни коргүзүп турган, чугаалаан. Партия райкомунуң ажылында бир онзагай үүл болза, кижизидилге ажылының талазы-биле кандыг-бир эгелээшкинни кылып кааш, ара кагбайн, ону эчизинге чедир доктаамал чорудар талазы-биле болдунар-ла хемчеглерни ап турарында. Ынчангаш районнуң бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң малчыннарже үнүүшкүнүн ай санында ийи удаа доктаамал чорудуп, янзы-бүрү темаларга диспуттарның доктаамал болуп турарының чылдагааны-даа ында.

Партия райкомунуң бюрозу чайгы уеде чон ортузунга чорудар ажылдарның планын бадылаан, парткомнар болгаш партия эге организациялары хамаарышкан участокторларынга чорудар ажылдарын ниити планга дүүштүр чогаадып алганнар. Ол планны өзүгаар район төвүнге бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң көрүлдезин эрттирген. Партияның XXII съездизи аттыг совхоз-биле «Искра» колхозтуң саанчылары социалистиг чарыышының түннелдерин үндүржүп, культура-массалыг ажылды канчаар чорудуп турарының дугайында дуржулга солчуушкунун кылганнар.

Амгы уеде кол кичээнгейни чайлагда малчыннарже болгаш район төвүнге, суурларга дыштаныр хүннерни канчаар эрттиреринче угландырган. 60 ажыг политинформаторлар чайгы уеде доктаамал ажылдап турар. Удавас район төвүнге кооператорнуң хүнүн болгаш улуг ярмарка эртиреринге белеткел ажылдарын чорудуп турар.

— Уран чүүл коллективтериниң көрүлдези, социалистиг чарыштың түннелдерин үндүрери, бот-боттарынга аалдажыры, хоочун салгалдың төлептиг улузу-биле ужуражышкын дээш, масса-политиктиг ажылдың оон-даа өске хевирлерин ажыглап турарывыс ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинче болгаш бүдүрүлге көргүзүглериниң талазы-биле күүнге мурнунга алган хүлээлгевисти күүседиринче угланган — деп, эш Салчак түннеп чугаалаан.

Ындыг болза-даа кижизидилге ажылында ам-даа бар четпестерни чайладыр дээш кандыг хемчеглерни чорудуп турарының дугайын бо саналга чедир илереттинмээнин демдеглээр херек.

Өвүрнүң партия райкомунуң секретары эш **В. К. Очур-оолдуң** саналын пленумнуң киржикчилери улуг сонуургал-биле дыңнааннар. Санал кыска-даа болза, тодаргай болгаш ханы утка-шынарлыг болган. Юбилейге холбаштыр алган хүлээлгелерин районнуң ажылчы чоннары чедиишкинниг боттандырып турар, ылаңгыя беш чылдың ийиги чылының бирги чартында малдың баш санын өстүрериниң планын район бүгү көргүзүглер талазы-биле күүсеткен болгаш күрүнеге пландан ажыр элээн хөй продуктуларны саткан.

Эш Очур-оол бодунуң саналынга «Кызыл тук» колхозта партия организациязының масса-политиктиг ажылды күштелдиреринің талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглерин тодаргайлап чугаалаан. Партия организациязы бодунуң ажылының кол угланыышкынын коммунистернин, комсомолчуларның болгаш көдээ интеллигенцияның идей-теоретиктиг деңнелин бедидеринче болгаш колхозчу ишчилериң мурнунга оларның кижизидикчи ролюн көдүрериниче угландырып турар. Партия чырыдыышкынының четкизинге эрткен өөредилге чылында колхозтуң коммунистериниң болгаш активчилериниң 90 ажыг хуузу өөренмишаан, масса-политиктиг ажылды чорударынга идепкейлиг киржип турганнар.

Суурнуң бот-тывынг уран чүүл коллективиниң ажылы башкылар, тускай эртемниглер чүүү киржип турар. Тываның өөрүзинден баргаш зона көрүлдезингээре деп санаттырган районнуң от-тывынгыр уран чүүл коллективиниң кызыл-тукчуларның салыышкынынаэвээш эвес. Лекция, беседаларны ктаамал чорутпушаан, чоннуң күдамыр сайырадылгазынче парт организациязы эвээш эвес кичээнгейни салып турар. Колхоз төвүнде чигы театрны болгаш спорт шөлүн азыткан.

Политмассалыг ажылы чорударынга көдээ интеллигенцияны калбаа-биле киириштирип, социалистиг чарыштың түннелин чөрүп үезинде үндүрүп, бүдүрүлгениң чурнакчыларынга моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүп турары колхозчу чоннуң медерелинге улуг салдарлыг болуп турар. «Кызыл тук» колхозта күш-ажылдың чурумун үрээр, чылдагаан чок черге ажылга үнмес фактылар шуут чок болган.

Совет эрге-чагырганың юбилейинге холбаштыр культураның амыдырал дээш демисел калбарган. Ылангыя малчыннарның өглериниң «50 чыл» деп бижээн угулзаларлыг кежегелерни тургуспушаан, өг иштиниң эстевин арыг-силиг тургузарынче кичээнгейни күштелдирген. Ол ышкаш СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң материалдарын танышырар ажыл районда эгелээн.

— Бистің ажылывыста кол четпес үүл болза, «Кызыл тук» колхозтуң партия организациязының кижизидилге талазы-биле чорудуп турар ажылдарын, эки дуржулгазын өске черлерге нептередип шыдаавайн турарывыста — деп, эш Очур-оол бодунуң саналын түннээн.

— Таңды районнуң ажылчы чоннарының көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле чедип ап турар чедиишкиннериниң үндезини чон ортузунга кижизидилге ажылын күштелдиргениде деп чугаалаан болур. Төрээн чуртувустуң күчүзүн улгаттырып, экономиказын быжыглаары партия Төп Комитединиң июнь Пленумунуң материалдарында тодаргай айыттынган-дыр. Совет чазактың болгаш ленинчи партиявыстың тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказын бүрүну-биле деткивишаан, күрүне планын бүрүн күүседиринче бүгү ажылчы чоннарны мобилизастаарын районнуң коммунистери боттарының ыдыктыг хүлээлгези кылдыр санап турарлар — деп, партия райкомунуң секретары эш **С. Д. Хирлиг-оол** бодунуң саналын эгелээн.

Күрүне планнарын күүседир дээш масса-политиктиг болгаш кижизидилге ажылының кандыг хевирлериниче тус-тус партия организацияларының онза кичээнгей салып турарын эш Хирлиг-оол чугаалаан. Коммунистерниң бот-идепкейин бедитпишаан, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедиринге ажыл-ишчилерниң материалдыг сонуургалын бедидеринче партия организациялары онза кичээнгейни салып турар. Районнуң кайы-даа ажыл-агыйы социалистиг чарыштың түннелдерин чарлаарынга, мурнакчыларның дуржулгазын нептередиринге көскү агитацияны калбаа-биле ажыглап турар. Механизаторларның болгаш өске-даа мергежилдиг кижилериниң чыыштарын эрттирери чаңчыл болган. Чоокта чаа «Тиилелге» совхозка районнуң механизаторларының чыыжын эрттиргени хөй кижилериниң амыдыралында уттундурбас хүн болган. Ажыл-агый түүнели дуржулга солчуушкунундан аңгыда техниканы башкарар, теоретиктиг айтырыгларны билириниң талазы-биле маргылдааны эрттирген. Маргылдааның түннелин үндүргеш, 60 ажыг кижиге 2 муң рубльдің өртектиг шанналарын тывыскан.

Шаннал-макталды тыпсырда кижи бүрүзүнүң чүгле бүдүрүлге көргүзүүн эвес, оон төлептиин, хуулда амыдыралынга кайдыг байдалдың бүгү талалап көрүп турар. Юбилей чарыжының түннелин үндүргенде районнуң эң эки механизаторунга мотоциклди, эң эки малчынынга өзерлиг аътты, эң эки саанчызынга торгу тонну тыпсыр.

1966 чылда көдээ ажыл-агыйга Бүгү-эвилелдің социалистиг чарыжынга эки түннелдерлиг болганы дээш ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелиниң шилчиир Кызыл тугу-биле шаннаткан Бии-Хем районнуң ажылчы чоннарының юбилейлиг чылдың бедиткен хүлээлгелерин күүседир дээш канчаар демисежип турарын партия райкомунуң секретары эш **Н. Н. Өпеш** пленумга дыңнаткан.

— Хүн келген тудум улуг байырлал чоокшулап орар. Юбилейге холбаштырган лекциялар ноябрьчулгазы чыл эгезинден бээр узуктел чок чоруп келген. Июнь Пленумунуң Тезистерин чон ортузунга ынаштырып эгелээн бис. Совет эрге-чагырганың, Коммунистиг партияның эткен төөгүлүг оруун ында айыткан-дыр. Ону кижи бүрүзүге чедир тайылбырлаары бистің кол сорулгаавыс. Революцияны болгаш ажылчы чаңчылдарга аныяктары кижизидериниче элээн кичээнгейни салып турар бис. Ужуражылгаларда ангыда, «Дошкун демиселден төөгүүгүн Төрээн чурт», «Кым-даа, чү-даа уттундурбаан», «Бодуннуң ыалгалының дугайында бодалың кандыгыл?» дээш оон-даа өске темаларга диспуттарны эртирип келген. Келир үеним дайынчызының университеди районда доктаамал ажылдап турар — деп, эш Өпеш саналын дооскан.

Партия обкомунуң бешки пленуму ажыл-херекчи болгаш шалыпкын эрткен. Аңаа болган санал-онаалардан масса-политиктиг ажылдың чаа арга, дуржулгалары илереттинип турган.

ВЛКСМ ОБКОМУНУҢ БЮРОЗУНДА

Дүжүт ажаап алыышкынын белеткээринге болгаш чорударынга комсомол организацияларының киржилгезинин дугайында

«Дүжүт ажаап алыышкынын белеткээринге болгаш чорударынга комсомол организацияларының киржилгезинин дугайында» доктаалды ВЛКСМ Тыва обкомунуң бюрозу хүлээп алган. Улуг Октябрьның 50 чыл юбилейин күш-ажылчы улуг чедиишкиннерлиг уткуп алыр дээш бүгү улустуң чарыжынга Тываның ооллар, кыстары боттарының үлүг-хуузун киирип турарлар. Амгы уеде колхозтарның болгаш совхозтарның аныяктары «Юбилейлиг чылга — бедик дүжүттү» деп кыйгырыгның адаабиле тарылганың чайгы ажаалдазынга киржип, чаагай дүжүттү өстүрери дээш бүгү-ле арга-хемчеглерни ап турар.

Бо чылдың дүжүт ажаап алыышкынынга болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээринге комсомолчуларның болгаш аныяктарның киржилгезин улам эжижидер сорулга-биле ВЛКСМ обкомунуң бюрозунуң доктаатианы болза:

Колхозтарның болгаш совхозтарның комсомол организациялары дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң үезинде шалыпчы комсомол бригадаларын, ажаап алыышкын техниказының база транспорт херекселдериниң септелгезин дүрген доозарының бөлүктерин тургузар, ажаап алыышкынның эгезинге чедир ийи неделя арткан турда, машина-техниканың ажылга белен турарын чедип алыры-биле аныяк слесарьларны, токарьларны, чолаачыларны, механизаторларны, инженерлерни мобилизастаар;

Ажаап алыышкынның үезинде комсомол бөлүктерин чер болганга тургузар, оларның организаичы болгаш кижизидикчи ролюн бедидер;

Ажаап алыышкын ажылында киржип турар аныяктарның амыдырал хандырылгазынче улуг кичээнгейни салыр;

Ажаап алыышкын агрегаттарынга эң мергеж

Репортаж

ХАЧЫ ЧИДИГ-ЛЕ БОЛЗУН!

Чайның бо үези бистиң көдээ ажыл-агыйывыска база бир чугула кампания, улуг үүле-ишти бүдүрериниң үези болуп турар. Ону чымчак алдынны хойдан кыргып алырының үези деп турар болгай бис. Бистиң республиканың бүгү-ле колхозтарының, совхозтарының кыргылда пунктуларында бо хүннерде моторларның, хачыларның даажы эртен эртеден эгелээш, кежээ орайга чедир дагжап тура хүнээр.

Тываның мурнуу талакы кызыгаар району болур Өвүрде бир кыргылда пунктузунда хайныкан улуг үүле-биле таныжа кааптаалыңар.

Мозур. «Торгалыг» совхозтуң бо кыргылда пунктузу элээн каш чылдар бурунгаар тургустунган. Кыргылда маңаа июньның ортан үезинден эгелээн. Пунктуну көскү агитация-биле көрүштүг кылдыр дерип-шимээн. Улуг Октябрьның 50 чылына күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражырынче, хойну эки шынарлыг кыргып, дүктүң чидириин болдурбазын, кыргылданы кыска үеде шалыпкын чорударынче ажыл-ишчилерни кыйгырган лозуңнар эң-не көрүштүг черлерде астынган.

— Мында ам Чозаның хойжу бригадазының хоюн кыргып тур бис. Бо хүннерге чедир ол бригаданың үш муң беш чүс ажыг хою кыргыттынган. Сес тонна ажыг дүктү күрүнеге дужааган. Маңаа үргүлчү-ле чаашкыннап каап турар, ынчангаш кыргылда шоолуг шуудавас. Бир эвес аяс хүннер болур чүве болза, бо бригаданың хоюн кыргып доозуптар улус бис—деп, кыргылда пунктузунуң эргелекчизи Куулар Дадар чугаалай-дыр.

Партия райкомундан келген сургакчы-биле кады, ажылдың хайныккан черинге чеде бердивис. Электрилиг хачылар хыыгайнып, кижи бүрүзү баш көдүрер чай чок ажылдаан турлар.

Кыргыкчыларның эң бетинде олурупкан, холдарының эптиг, шалыпкыны аажок ажылдаан кадай кижиниң чанынга эжим чеде берди.

— Хачы чидиг-ле болзун!— дээрге, ол бисче көрүүп келгеш:

— Ындыг-ла болзунам, чорук чогузун!—дейдир.

Кара чажындан тура күш-ажылга дадыгып быжыккан бо кижи назы-хары мынчаар улгадып келгиже дээр та чеже хойну кыргаан, чеже дүктү савалаан ыйнаан... диген бодал башка дораан-на кирип келир.

— Шупту электрилиг үжен алды хачы бар. Оон аңгыда, мындыг частыг хүннер ажылды саададып турар боорга, хол хачызы-биле кыргыырын база-ла организастап турар бис. Шалыпкын кыргыкчылар хүн келген тудум-на көвүдеп турар. Чижээ, Кара-кыс Комбуй хүнде 35—45 хойну, Чолдай Санчы хүнде 35—40, Дадар Седип, Түлүш Хапый-оол олар 30-35 хойну кыргып турар—деп, пункт эргелекчизи тайылбырлады.

Моторист Донгак Тараачы бодунуң ажылын эки билир болгаш кызымак чоруун көргүзүп, электрилиг хачыларның үрелиишкиннерин, кандыг-бир бертиниишкиннерин саадаашкын чокка кыда кааптар.

Ол-ла чоруп тургаш, Чозаның хойжу бригадазының бригадири Донгак Өктек-оолович Кызыл-оолга ужуражы бердим. Торгалыгга хөй чылда чолаачылап, механиктеп келген ол кижи бодунуң бригадазының ажыл-ижин, мурнакчыларын биске таныштырды.

— Бистиң бригада бо чылын 14 тонна 835 килограмм дүктү күрүнеге дужаар хүлээлгелиг. Ол хүлээлгевис күүсеттинер дээрзинге быжыг бүзүрелдиг бис. Бир хойга онаштыр 2 килограмм 100 грамм дүк алдынып турар. Баштайгы кыргылдада Белектиң кадарган хоюндан 2 кг. 200 грамм, Седен-оолдуундан 2 кг. 500 грамм, Байырныындан 2 кг. 500 грамм дүк бир хойга онаштыр алдынган. Кыргылда доосту бээри билек, чайлаглап үнүптер. Удавас сиген кезилдезин эгелеп кириптер бис. Сигенниң үнүжү черле эки-дир. Ылаңгыя бо частан бээр суггарып келген сиген шөлдеринге кезиишкинни чорудар болза ажырбас апарган—деп, бригадир чугаалады.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Уругларның дыштанылгазы

Бай-Тайгада

Уругларның чайгы дыштанылгалыынче районда улуг сагыш салган. Уругларның чүртүп турар черинин аайы-биле каттышкан отрядтарны тургускан. Улуг вожатыйларның удуртулгазы-биле 250 ажыг уруглар ажыктыг ажылдарны кылып, чаа оюннарны өренип, хөглүг дыштанып эгелээн. Уруглар-биле кады башкылар И. Аратмаа, А. Ананды, М. Чаварал эки ажылдап турар. Милицияның аныяк оңнуктериниң отряды Тээли ортумак школазында тургустунган. Отрядты Сергей Кызыл-оол удурткан.

Хөй экскурсиялар, походтар эртилээн. Кызыл-Даг школазының 16 өреникчизи Шушенскоеже экскурсиялаак келген. Шуйнуң кадыкшылга школазының уруглары Шушенскоеже база баар. Район слёдунуң тиилекчилери Красноярск, Дивногорск ол ынчаар экскурсиялаар.

Төрээн черин өренир узун, кыска хуусаалыг походтарга уруглар күзел-биле киржир апарган. Чыл дургузунда ындыг походтарга райондан 1440 өреникчи киришкен. «Чаштанчыдан чалбыыш үнгеп» деп бүгү-эвилел походунга школачыларның 80 хуусу киришкен. Оон түңнелинде школа музейлери, булуңнар экспонаттар-биле байып турар.

«Октябрьның исчилери» деп аныяк туристерниң слёдунга 78 өреникчи киришкен. Слёттүң негелдезинге дүүштүр бүгү көргүзүглер талазы-биле бирги черни ортумак школалардан — Шуй ортумак школазы, сес чылдыындан — Тээли сес чыл школазы алган. Эң дээре 20 туристер аныяк туристерниң республика слёдунга киржирлер. «ССРЭ-ниң туризмэ деп хөрек демдээн 26 кижиге тыыскан. 34 турисчини ВЛКСМ райкомунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

Т. ТЮЛЮШ.

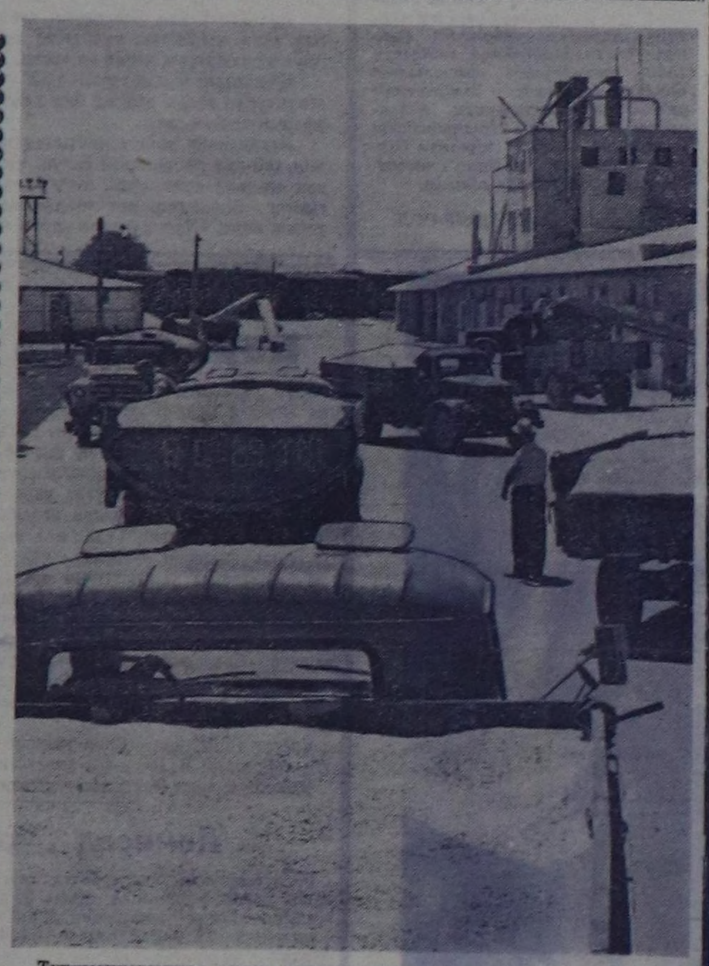

Туркменистанның тараа хүлээп алыр пунктуларынче чаа дүжүттүң тараазын сөөрткен машиналар шуужуп турар.

ЧУРУКТА: Ашхабадтың далган комбинадынче бар чыдар тараалыг машиналар.

СЭТА-ның фотомедээзи.

ДАШТЫКЫДА

МЕДЭЭЛЕР, ФАКТЫЛАР, БОЛУУШКУННАР

КНО-да ниити чугаалажылга доозулган

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның тускай корреспондентилери). Июнь 30-да КНО-нуң Кол Ассамблеязының онза тускай сессиязының өртенги хуралынга израиль агрессияның уржуктарын узуткаар болгаш агрессорнуң шериглерин тайыңчыдылга шугумундан ыңай үндүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ниити чугаалажылга доозулган.

Чугаалажылгага 63 күрүнелерниң төлээлекчилери киришкен. Санал бергеннерниң хөй нуруузу израиль агрессияны, а ол ышкаш агрессорнуң кол өмээржикчилери —Каттышкан Штаттарны болгаш Англияны шиитпирлиг буруу шапкан. Чугаалажылгага киришкен төлээлерниң хөй нуруузу араб чурттарның эжелеттирген девискээрлеринден израиль шериглерни доп-дораан, соңгаарладыышкын чокка үндүрер дугайында резолюцияның совет төлевилелинде, Югославияның болгаш 14 өске-даа чурттарның резолюциязының төлевилелинде айыткан чугула негелдени деткээн.

Кол Ассамблеяга чугаалажылганың боду агрессорну болгаш оон өмээржикчилерин мораль талазы-биле буруу шапканы болуп, оларның тускайлаттырганын көргүскен.

Ливияның төлээлериниң баштыңы даштыкы херектер министри Ахмед Бишти израиль агрессияны буруу шаап көөрү-биле КНО-нуң Кол Ассамблеязының онза тускай сессиязын чыылдырар дугайында саналды киргени дээш Совет Эвилелиниң чазаанга ханы өөрүп четтириишкинни илергейлээн.

Бишти резолюцияның америк төлевилелин шыңгыы буруу шапкан болгаш араб күрүнелерге ол төлевилел шуут таарышпас деп медеглээн. Совет Эвилелиниң киргген резолюцияның төлевилелин ол бүрүү-биле деткээн.

Алжириниң даштыкы херектер министри Абдель Азиз Бутефликаның демдеглээни болза, онза сессияны чыылдырар талазы-биле Совет Эвилелиниң инициативазын агрессорлардан болгаш оларның эвилелчилериннен аңгыда, КНО-нуң кежигүннери барык шуптузу чаңгыс үн-биле деткээн.

Араб чурттарның чөптүг херээн социалистиг лагерьниң деткээни болза, КНО-нуң Уставының принциптеринге социалистиг күрүнелерниң бердингени-биле, оларның найыралчы онза сеткил-сагыжы-биле, агрессияны ойтур шаварынга Африканың болгаш Латин Американың улустарынга дузаламчы көргүзериннге оларның быжыг шиитпирлии-биле тайылбырлаттынар деп, ол чугаалаан.

Хуралдың төнчүзүнде Югославияның төлээлекчизи он беш чурттарның резолюциязының (резолюцияның мурнундагы төлевилелинин авторларынга Кения каттышкан) эде көрген төлевилелин киргген. Эде көрген төлевилелде мурнундагы чүүлдер, ылавылаарга, бүгү израиль шериглерни июнь 5-тиң мурнунда турган туружунче доп-дораан үндүрер дугайында чугула чүүл хевээр арткан.

Төлевилелде ийи чаа чүүлдү киргген. Бир чүүлүнде бодунуң төлээлекчизин чогуур үеде томуйлап турарын чиңгине секретарьдан дилээр дилегни киргген, ук төлээлекчи ол районнуң айтырыгларының талазы-биле чогуур чурттар-биле харылааланы тудар ужурлуг. Ийи чүүлүнде «израиль чепсектиг күштерни үндүрерин дооскан соонда доп-дораан юридиктиг, политиктиг болгаш гуманныг айтырыгларны шиитпирлээринге тайбың оруктарны дилеп тывары-биле Чоокку Чөөн чүкте байдалдың бүгү айтырыгларын далаштыг чугаалажып көөрүн» Айыыл чоп чорук Чөвүлелинден дилээн.

Акы-дуңма социалистиг чурттардан медээлер

ГДР

Герман-совет найырал Ниитилелиниң 20 чыл болганы-биле холбаштыр ГДР-ниң болгаш ССРЭ-ниң 65 хамаатыларын Ниитилелдиң хүндүлелдиг алдын медальдары-биле шаңнаан. Шаңнатканнарның аразында ГСЧП ТК-ның Политбюроазунуң кежигүнүнге кандидаттар Вернер Яровинс болгаш Маргарите Мюллер, ГДР-ниң баштыкы херектер министриниң оралакчызы Оскар Фишер, ГДР-ниң чиңгине прокурору Иозеф Штреит олар бар.

ЮГОСЛАВИЯ

Белградка Югославияның күш-ажылчы улузунуң Социалистиг Эвилелиниң эвилел конференциязының пленуму бодунуң ажылын дооскан. Оон киржикчилери ниитилел-экономиктиг болгаш политиктиг чугула айтырыгларның база оон алдыгы съездизиниң соонда эвилелдиң ажыл-чорудулгазының дугайында шиитпирни хүлээп алган. КАР-га, Сириягa болгаш Иорданияга удур израиль агрессияны шиитпирлиг буруу шаап турар резолюцияны пленумга хүлээп алган. Югославияның күш-ажылчы улузунуң Социалистиг эвилелиниң удуртукчу органнарын соңгаан.

БОЛГАРИЯ

Болгарияның Өртемнер академиязы биле ССРЭ-ниң Өртемнер академиязының аразында өртем кады ажылдажылганың дугайында протоколга ат салган. Чартык проводниктер, саналга техниказы, автоматтыг башкарылгалар, Черниң кылымал спутниктериниң дузазы-биле шинчилелдер талазы-биле кады ажылдажылганы калбартырын ол протоколда көргөн. Академиялар бот-боттарының буржулгазын өренип көөр болгаш өртем кадрларының мергежилин бедидери-биле өртемденнерни солужарын үргүлчүлээр.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ

Чехословак чогаалчыларның IV съездизи бодунуң ажылын Прагага дооскан. Съездиге Эвилелдиң чаа Уставын хүлээп алган болгаш Төп комитеттиң чаа составын соңгаан.

Съездиниң киржикчилери түңнел резолюцияны болгаш Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединге чагааны чүүлдүг деп санаан.

Съезд делегейниң маргылдаалыг айтырыгларын шиитпирлээринге дайынны чепсек кылдыр көөр чорукка үдурланып турар резолюцияны база хүлээп алган болгаш Вьетнамда агрессияны шиитпирлиг буруу шаап, Грециядa террорга үдурланып, Ортаакы Чөөн чүкте империалистиң хөделиишкиннерин буруу шаап турар.

МАР

МАР-ның Улустуң улуг хуралының сессиязы доозулган. Сессияга МАР-ның Улустуң улуг хуралының Президиумунуң секретары Ц. Готовтуң илеткелин дыңнаан болгаш чугаалажып көргөн, чарлыктарны бадылаан.

Сессияның киржикчилери Чоокку чөөн чүкте байдал-биле холбаштыр медеглелди чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

* * *

Моол чогаалчыларның IV съездизи хаздынган. Съездиниң киржикчилери элээн резолюцияларны: моол чогаалчылар Эвилелиниң баштаар черинин даргазы С. Удвалдың илеткелиниң талазы-биле резолюцияны, америк агрессияга удур вьетнам улустуң чоптуг демиселин деткиир дугайында, Чоокку Чөөн чүкте байдал дугайында, Грециядa байдал дугайында резолюцияларны хүлээп алган. Яныы-бүрү чурттарның чогаалчыларының — бүгү чурттарның культура ажылдакчыларынга совет чогаалчыларының IV съездизиниң киржикчилериниң кыйгырыын деткиир дугайында резолюцияны база хүлээп алган.

(СЭТА).

Мурнуу Вьетнамда тулчуушкуннар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу-вьетнам патриоттар чурттуң дыка хөй районнарында АКШ-тың болгаш сайгон чалчаларның шериглеринге удур дайын чорудулгаларын идепкейжиткен. Сайгондан бичеле мурнуу талада, Меконг хемниң адырында болгаш ортаакы дагда кадыг-дошкун тулчуушкуннар чорун турар.

АПН агентилелдиң Сайгонда корреспондентизиниң дыңнатканы-биле алырга, ол тулчуушкуннарга киришкен ийи рота америк шериглер аар когаралдарлыг болган. Сайгонда америк командылалдың медеглээнин ёзугаар алырга, эрткен неделяда 274 американнар өлүрткен болгаш 1.353-жу балыглаттырган.

Шериг кижилериниң командылалы-биле

Пекинде хунвэйбиннер болгаш цзаофаньчылар Бирманың элчин черин ийиги хүнде бүзээлеп турар. Бирмада чурттап турар кыдаттарның аажы-чаңынга килеңнэн чоннуң чайгаар көдүрлүүшкүнү Рангунга болганы-биле холбаштыр Бирманың Пекинде элчин черинің баарынга массалыг чыскаал эгелээн. Бирмада бо кыдат хамаатылар чүгле маоцзэдунчу пропаганданы нептередип турган эвес, харын база бирма хамаатыларны эттеп турган.

Хунвэйбиннер болгаш цзаофаньчылар Бирманың Пекинде элчин черинің бажыңының соңга шилдерин буза шапкан болгаш бажыңның баарын кара будук-биле чаап каан. Бирмага удур лозуңнарны элчин черинің херимнеринге азып, оон чоогунда тротуарларда чыпшырган. а ол ышкаш чагыларда болгаш ыыштарда аскан. Хунвэйбиннер болгаш цзаофаньчылар элчин черинің чанынга ыыткыр радиону тургузуп алган, ону дамчыштыр Бирмага, Советке удур лозуңнарны салып турар.

Солуннарның дыңнатканы-биле алырга, июнь 29-та бирма элчин черинің баарынга болган чыскаалга 500 муң ажыг кижи киришкен. Июнь 30-да оон хөй кижи киришкен чыскаалдың колонналарын шериг кижилер командылап чораан.

(СЭТА).

Дипломатияның сезиктиг инициативазы

Японияның премьер-министри Сато бо үеде Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарында аян-чорук кылып чоруп турар. Бодунуң аян-чоруунуң үезинде Сато Мурнуу Вьетнамга баар бодап турар. Мурнуу-вьетнам премьер Японияга келир болза, япон чазак аңаа байыр чедирер ийик деп, Сато медеглээн. Бо базым болза Мурнуу Вьетнамда чалча ёзу-чурумга хамаарыштыр япон чазактың мурнундагы туружундан иледе атказарлаашкын-дыр. Ынчангаш Сато Японияның хөй-ниити болгаш политиктиг бөлүктериниң иштинге аймаазыралды, шугулдаашкынны болгаш килеңнэ́шкинни болдурган.

«Сатонуң Мурнуу Вьетнамга баарын шиитпирлээни вьетнам улуска удур АКШ-тың агрессиязынга ооң-биле улам сырый кады ажылдажылганы чорударынга япон чазактың бодалын херечилеп турар» деп, Японияның Социалистиг партиязының чиңгине секретары Нарита медеглээн.

Чазактың хөделиишкиннерин анаада камгалап турар «Джапан таймс» солун бодал чок хөделиишкиннерге удур Сатону оваарымчалыы-биле кичээндирер ужурга бо удаада таварышкан. Аян-чоруунуң үезинде Сато Тайвэйге (чанкайшичилерниң уязы) баа баар дээрзин демдеглээш, ук солуннуң бижээ[illegible]ген премьер-министр Икада ол найысылалдарга[illegible]дан безин дадагалаап чораан болгай... Вьет[illegible]нынга хамаарыштыр бодунуң нейтрал[illegible]жунга чазак өскерилгени киргген дугайын[illegible] премьериниң шиитпири болдуруп турар-дыр.

АКШ-тың Вьетнамда политиказын Япо[illegible]кип турарының идепкейжээнинің дугайы[illegible] херечилеп турар. Чижээ, «Майнити» солун[illegible]каны болза, Сатонуң Сайгонга баары-бил[illegible]тыр чазак Мурнуу Вьетнам-биле «экономи[illegible]ажылдажылганы» күштелдирер дугайында [illegible]ны өөренип көрүп турар.

Япон чазак мынчага чедир сайгон ёзу-чуру[illegible]лас дузаламчыны көргүзүп, эм аймаан, идик-хе[illegible]гаш өске-даа ол ышкаш чүүлдерни чорудуп, бо[illegible] хөделиишкиннерин ажыы-биле чарлавайн келген. [illegible]ам чугаа болза, Мурнуу Вьетнамга «техниктиг болга[illegible] экономиктиг дузаламчыны» күштелдирер дугайында [illegible] болуп турар-дыр.

(СЭТА).

Чорбаа ашак—агитатор

(Эгези № 145 «Шында»)

Шааракш кажаа чанында Аракчаа бичии оолак-биле чугаалажып турган. Чорбаа ашак оолакты топтап көрген. «Ба! Шалганның оглу Вася ышкажыл. Чапзаңмаанның дуңмазыдыр. Эки-ле «почтачы» тып алгандыр, чаш оолга чагаа бижик дажыгладып!» деп, ашак иштинде хыйланган. Аракчаа ол оолакка шериг чораанын хөөреп, кончуг-ла спортчу кижи болуп мактанган. Ол черле мактанчак кижи чүве-дир. Чорбаа ооң оозун кайгавастай-даа берген.

— Адыр, акый, мен силерниң чугааңарны эки билбедим.

Аракчаа база тайылбырлаан. Чок, мындыг уштунчак дымаалыг оолак спортчу аътчыкты (Аракчаа кара буганы ынчаар адап алган) кайын көрген деп. Бажың иштинге бичии, а даштыгаа туруг-биле дең чүве болгай. Бир катап Аракчаа оон чайлы бергеш, булут кырынга аңдарлып кээп дүшкен, чымчаан канчаар ону. Спортчу аътчыктың даштыкы хевири дөрт-даяктап турар кижи-биле дөмей чүве болгай.

Васяның карактары кылаңайны берген.

— Силер дөрт-даяктап туруп көрбес силер бе, акый? Мен көрүп көрейн.

Көөр боор бе! Спортчу аътчыкты арта халыыр чүве-дир ийин.

— Силер көргүзүп, берицер, мен арта халып көрейн бе?

Ынчангай-ла. Бичии оолак шенеп көрзе-даа кандыг боор, ынчаш. Аракчаа бир катап бүгү взводту безин шенеткен-не болгай. Ол дээрге дыка хөй улус деп хөөредир. Шупту чеменгеш, олуруптар болза, бир кыдыында коңгулуур даажы бир кыдыында дыңналыр эвес.

— Чаа, акый! Бирээ, ийи... үш!

Вася бир арта халаан.

— Арай-ла эки билбейн бардым. Дыка эки хире чүве-дир. Ам база шүве, акый?

— Ийе, кандыг боор.

Вася база бир халаан.

— Ча, ам-на болзун.

Вася дилей-ле берген:

— Акый, ам силер аная туруңар. Кандыг болур чүвел, мен көрүп алыйн. Быжыг туруңар.

Ынча дээш, халып келгеш, Аракчааның будунуң аразынче эктин суккаш, аңдара идипкен. Аракчаа тура халаан. Чү кончуг тенек амыталы? Сени канчаар эвес мен шүве!

— Акый, силерни быжыг туруңар дидим чоп?

Аракчаа кажарлап чоокшулаан. Вася алдырар боор бе! Оолак кажаа кырынче үне халаан. Аракчаа база чыдып калбас.

Чорбаа казанакче барбайн, шөлээн чер дилеп, уруглар бажыңынче базыпкан. Долаана ону көрүп каан. Тонун калдырадыр халып келгеш, чиш соп турда чиде бээр сен деп, ашаан чемелээн. Кудаларның таныжы келген, далган тырттырып алыр дээн аныяк дарга, инек соп билир кижи мен деп олурган. Долаана ону чалап эккелген. Оон башка кадыкожа аалдар ишти көрүп турар, белен кижи турбуже, кадырыктыг кара моюн харамнаныып, дуңмазынга чиш соктурган дижи бээр болгай.

— Ол-дур харын.

— Че, кандыг эъдин дүлер чүвел? Хендирбе-хандырба чүведен диле шапкылаптыңар-ла дидим. Сен барып айтып бербес сен бе?

— Мен айтып чоор мен ону. Оолдар билир-лейнен.

Долаана салдырадыр салып ыңай болган. Оон канчангаш-ла, кажаа уунче көргеш, алгыныкан:

— Ой, Чорбаа! Бо улус ат болду!

Чү-ле болу бержик ирги дээш, ашак шошкуп баргаш көөрге, Аракчаа биле Вася көстүр болган. Оолакты чагы бажынче үндүр сывырып алган, оозу чүгле чаңгыс бут кырынга туттунуп турар, дыка-ла шыланчыг болгу дег. Бичe шимчээргеле, Аракчаа чандыр-соора алыр, коргудуп, котпактап, агаарга хииледи холун чаяр.

— Аа!—деп, ашак чөгенген.—Мен чү-ле болу бержик ирги деп бодадым. Шалганның бо оглу чоонган кончуг тенек үрен болду бо! Ооң адазы суглар ышкаш даргаларны база ынчаар доңгудар болза эки. Тулган-на торгаал, шуут-ла дузу четчи бээр.

Ол аразында казанактан база улус үнүп келип-тир. Оларның аразынга Александр Ламаевич база турган. Ашактың даргалар дугайында чугаазы ону чым-сырт кылыпкан.

— Экии, кудам ашак!—деп, дарга дыңыдыр алгырган.

Дандар иштинде мынчаар бодаан: «Мени мында деп билбээн ашак-тыр бо. Оон башка кайын ынча дээр. Ам улус мурнунга таптыг эпчоксундурар чүве адырам».

Баштай Чорбаа ашак шынап-ла аймай берген. Ынчалза-даа Дандарже чоокшуладыр базып келгеш, ооң холун дыңзыг туткаш, ыыткыр чугаалаан:

— Экии, дарга! Бо мээң чуржумдур ийин, дарга. Колхозка ажылдаар дээн кижи чүве, дарга. Черле ажылдап турган кижи, дарга. Даарта район баргаш келир кижи, дарга.

Шалган ышкаш, «дарга» деп сөстү Чорбаа дыка-ла хөйну чугаалаан. Ынчалза-даа адаары чыпшылаңнааш эвилең эвес, харын шоодуглуг, дем чаа-ла «даргалар» дээнинің аяны хеввээр. Ону биле тура-ла, Дандар карыштыр домактанмаан, харын чөптей аарак сүмелээн:

— Район барган херээ чү боор, куда. Даарта дораан-даа болза ажылдай берзин. Үрезин арыглаар аныяктар херек. Ынаар таарыштыр тургузуп каар-дыр. Азы бригадирлезин бе?

— Экизин аа! Ындыг доруун чугаалажып бээрге, чуржум-даа амыраар, бензинниг шагар-одун шаңынга сунуптар боор. Даарта арай хоржок, районче черле баар мен дээн. Бир сөглээнде дедир чанар эвес.

—А бис чорбас кылдыр дугуржуп-ла алгай бис.

— Документилер кылдырар кижидир.

«Ага!—дээш, Дандар иштинде каттырыпкан. — Район даргаларынга мени билдирттири ол-дур деп бодадым ышкажыл. Ынчалза-даа ам додирленмес. Оон башка мээң адым өлгени ол!».

— Документиде чү боор ында! — деп, Александр Ламаевич шөлээн чугаалаан.—Саазын-дыр ол. Бис таңмалыг бижиктен кылып бээр бис. Тус черинің даргаларының бодалын база барымдаалаар ужурлуг. А мында үрезин арыглаашкыны бергедеп тур. Районга бир дугаарында илеткээр ужурлуг улус болгай бис.

— Оозун силер-ле дугуржуп көрүңер.

— Че, ындыг-дыр!—деп, Александр Ламаевич шуут-ла эрсчий берген.—Ынчаш менче чорудуптар силер шүве.

Ынча дээш, Александр Ламаевич чанар углуг базыпкан.

— Куда, куда, олуруңар, үр болур эвес, чем дораан болу бээр — деп, Долаана дүвүрен үнген.

Александр Ламаевич «ажырбас, ажырбас» деп каан. Аракчаа-биле ам ужуражыры аңаа эпчок кыныып келген. Ынчангаш эдерип келген аалчызын—районнуң база бир шору дужаалдыг даргазын каапкаш, карак ажыт дезиптер бодаан. Ол бөдүүн сеткилдиг эр соккан инээниң эъдин Андрей-биле кады эмгелеп туруп калган: көдээ черге өөренген, чоннуң чаңчылын эки билир кижи чүвең иргин.

Ынчалза-даа Дандарның эскетчоктап хирт дээр бодалы бүтпээн. Аракчааны Чорбаа ашак кый депкен.

— Че, ол «даргажыкты» торгаары болзун! Ооң орнунга бо кудавыс дарга-биле уруглар бажыңынга барып олур. Аалга келгенде аяк эрии ызырар апаар. Ужур-даа ындыг. Люба база школадан келбээн, ыш-бус чок, шөлээн бажың ол-дур.

Ону дыңнааш, Александр Ламаевич шуут-ла чүгүрүпкен. Аракчаа кажаа кырындан дүже халаан, дарганың соонче көрүп тура, дыңзыдыр сыгырып каан.

Александр Ламаевич межеңнедир чүгүрбүшаан, шугулдап, боданып чораан: «Чорбаа чүге мындыг шорулгактыгыл? Чаңы бе? А чаң деп чүл?» Ынчаар айтырза-даа Александр Ламаевич аңаа харыылаар деп дүжевээн-даа. «Чорбааның бажында эрги шагның артыышкыны эңдерик, хуузунда хамык маны дег, чыып алган токпаа дег, ууттунмас кылдыр сыңмарлажы берген чору боор оң. Каак болза арыдыр сүвүрүптер, а багай чаңны канчаар боор! Чорбаа ооң кудазы, ол болза Дандарның туразы эвес, ужурдан эртпес: уруун кааптар арга чок-ла болгай. «Ынчалза-даа Чорбаа черле хөлүп эртир-дир! Печёнкин ооң чүзүп көрүп турарыл? Чаглыг эъдинге чапшыыр бе? Чараш аскын чаптаар бе?».

Контора чанынга аңаа кырган колхозчу ужуражып келген.

— Экии, дарга! Силерден чүве айтыыптар дээш келдим ийин, оглум—деп, ол ырактан-на мөгейип каан.

Дандар хаваан дүгген:

— Мээң кабинедим аксында улус чок-тур бе, ашак?

— Та. Оолдар караңнажып-ла турду ышкаш.

— Ол, ол. Оочурлап алыр силер.

— Уваа! Мен ындыг чүве билир эвес мен, оглум.

— Баштай келген кижи даргаа баштай келир, соңнаан кижи манаар дээни ол-дур ийин.

— Мээң айтырыымны кым-даа билбес болду ийин. Аныяк оолдарла хөй болду. Орта тайылбырлай албас-тыр.

Александр Ламаевич доктаай берген. Кижи бүрүзүнге-ле салып чоруур чү ындыг айтырыг боор ол. Аныяк оолдар аңаа кандыг хамаанныг чүвел? Ашакты топтап көөрге, дыка-ла кырган хевирлиг, чеден-сезен хар четкен, эрнин эмчиңнедип каап турар.

— Че, ындыг болза бээр келем — дээш, Александр Ламаевич кабинединче межеңнедир чүгүрүп кирипкен.

Ашак ооң соондан келген.

— Че, айтырыың тургузуп тур.

— Мээң оглум соңгаар черге алды чыл өөренгеш келген чүве ийин.

— Ындыг бе?— деп, Александр Ламаевич үзе киргген.— Ам ажылдаар чер херек бе? Чүнү кылыр кижил?

— Мен билир эвес мен. Орус домак билири тергиин дээр-дир ийин. Мен-даа дыңнаарымга дазыраар чүве-ле чорду.

— Ам канчаарың ол ынчаш?

— Москвадан-даа ыракта Ленинград деп хоорайга өөренип чораан кижи болдур ийин.

— Оон чүл ынчаш?

— Ам база Москвага өөренир дээп-дир. Алды чылда өөренип алган чүвезин ындыг дүрген уттуптар чүве ирги бе? Ооң ужурун биликсээр ашак-тыр мен ийин, оглум.

— Айтырыың ол бе?

— Ийе.

Александр Ламаевич аайын тыпайн барган. Ол ындыг-андыг чүве дыңнаксавас кижи. Кырганның шырайында кыжыраан-даа чүве чок, ылап-ла кайгап, биликсеп олурар. «Институт дооскаш, ам аспирантура кирген ool-ла-дыр — деп, Александр

(Уланчызы 4-кү арында).

Он бешки

Чөөп-Хемчик районнуң Чадаанада № 1 ортумак школаның он бешки доозукчулары 32 кижи болган. Бо школа ортумак апаргандан бээр 520 ажыг кижи ону доозуп үнген.

Доозукчуларның кежээзинге башкылар, ада-иелер, СЭКП райкомунуң секретары, райкүүсеком даргазы чылыг сөстерни чугаалап, моон соңгаар өөредилгеге, ажыл-ишке улуг чедиишкиннерни оларга күзээн. Доозукчуларның мурнундан Малина Иргит сөс алгаш: — Бөгүн бис ниити ортумак эртемни чедип ап, амыдыралдың улуг оруунче путёвканы алдывыс... Бүгү чагыгларны хүлээп алгаш, моон соңгаар ажылга-даа, өөредилгеге-даа чүткүлдүг, төлептиг болурун Силерге бүзүредип тур бис — деп чугаалаан.

Эки өөредилгези, чурумнуу база хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржилгеи дээш, доозукчуларның иштиинден В. Сат, Д. Монгуш, К. Монгуш, Т. Ондар, М. Иргит, А. Паву, Б. Сат. К. Билчиймаа оларны школа дирекциязы мактал бижиктер-биле шаңнаан.

БИСТИҢ КОРР.

Чурттуң тудугларында

Октябрьның 50 чыл оюнга уткушур ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезинде көргүскен тудуг техниказының дугайын саннардан чугаалаан эгелезе эки. Ам совет тудугжуларның хүрээлеңи 7.465.000 кижилиг. ССРЭ-де хүннүңне 6.000 чаа квартираларны чурттакчыларга дулгуурлери-биле катай хүлээдип берип турар. Чурттуң хоорайларының болгаш ажылчын суурларының чурттарга фондузу бежен чыл дургузунда 7,5 катап улгаткан. Дараазында делгиирге баарга, базала магаданчыг, өөрүнчүг түңнелдер көстүр: Совет эрге-чагырга чылдарының дургузунда 40.000 улуг улегтүр бүдүрүлгелерин ажыглалга киргген.

Тудугжулар, шында-ла, кайгамчык чаагай үүлени бүдүрүп турар.

Бажыңнар, көвүрүглер, домналар, элеваторлар, оруктар, плотиналар, стадионнар тударынга ажылап турар техника база кайгамчыктыг.

Делгелгениң «Тудуг» салбырының делгиир шөлдеринде чүүл-бүрү чүс-чүс машиналар бар. Суургалыг кранларның согуннары талыйтыр бедий бергилээн. Экскаваторлар, чүдүрүлге машиналары, катоктар, цемент сөөртүкчүлери дески одуруглар кылдыр чыскаалгылаткан. Хей-биле үрдүрүп каан дугуйларлыг, эптелге кылыр МКП-16 деп кран көстүп турар. Тудугжуларның ону үнелээри-даа аажок. Шында-ла, ол машинаны башкарарының болгаш ажылдадырының аргазы бөдүүн, бөду чорукчур, чараш аям-шинчилиг. Чүүгүн 26 метр чедир бедидир дөгүдүп бербишаан, 16 тонна чүүктү чиик көдүрер.

Узун дурттуг МКП-16 деп кран бодунуң чамдык кожаларының чаныга мырыңай хеналг кылдыр сагындырар. Кайгамчык улуг дериглерниң бирээзи—боду чоруур, бүрүн эргилер суургалыг КБ-160-2 деп кранны Москваның «Северянин» заводу бүдүрген. Ол кран тудар бажыңнарның шуткуулуг улуг ханаларын болгаш бүдүмелдерин 60 метр ажыг бедик көдүрер! Ук кран он алды каът бажыңнарны тударынга чедиишкиниг ажыглаттынып турар. Ону ооң бодунуң механизмнериниң болгаш дуалаар ажылды кылыр автокранның дузазы-биле эктен, чазып алыр, а суургазының аралашкак секциларын база ынчалдыр бедидип, чавыгадыр.

Кончуг улуг база бир машина — Раменскинің механика заводунуң бүдүрүп үндүрген СКГ-100 деп маркалыг, илчирбе дугуйлуг, дизельэлектри күжү-биле ажылдаар краны. Ол машинаны көөрге-ле, ооң дыка хөй чүүлдерни кылып шыдаары билдине бээр. Делгем илчирбе дугуйларлыг, шыырак рамалыг, дээрже талыя берген турар согуннуг. Раменскинің ол кучулуг машиназы чүс тонна тудуг бүдүмелдерин безин көдүрүп шыдаар.

(СЭТА).

1967 ч. Июль 2.

ШЫН

3-КУ АРЫН

ЧАЛБЫЫШТЫГ ЧЫЛДАРНЫҢ ЫРЛАРЫ

Ыры-биле кажанда-даа чарылбас бис. Ыры — кадыг-бергеге кижиниң сорук киирикчиал, амыдырал-чурттарының аян-хөөнү.

Үш орус революцияларының чылдарында хаанныг Россияга дыңналып көрбээн кайгамчык чараш ырлар төрүттүнүлээн. Ынчан ол ырлар чуртка тура хаалаан ажылчын аңгының базымнарын хөөннеп, чыруктыг-кылыг келир үеже ужуккан чүректериң судалын улам доңнап, хосталгага болгаш тайбыңга ынакшылдыг кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткилин улам түгеп турганнар.

Чыруктыг-кылыг келир үе — аас-кежик дээш арыг ханын төп, амы-тынын берип чораан адаларывыс кадыг-берге минуталарда ырлажып чораан ынак ырларын биске мөңгеи-биле арттырып кааннар. Ол ырларның алдын эртинеи Владимир Ильичиниң эң ынак ырызы «Варшеянка», чаарби үүс чылдарда орус революционерлериң «Дидим-дидим базаалыңар, эштер!» деп ырызы база хамааты дайынның үеинде Советтер чуртунуң комсомолчуларының гимнизи бооп турган «Аныяк гвардия» дээш оон-даа өске хөй-хөй ырларны көрүп, дыңнап боор бис.

«Дидим-дидим базаалыңар, эштер!». Бо ырының автору болаа чаарби үүс чылдарының үеинде Россияның сураглыг эртемденхимиктериниң бирээзи турган хоочун орус революсчу Леонид Петрович Радин. Ол, Москваның гимназиязын база Петербурттуң университетин доосканы, Д. И. Менделеевтиң чалааныны ёзугаар оон лабораториязында-даа ажылдап чораан. Ынчалза-даа Радинниң үзел-бодалдары ынчангы амыдыралдың дүвүренчиг хайныыпкынынче угланып, чажыт революсчу организацияларын дидим одуруунче чайлы берген.

1896 чылдың ноябрь он бириниң дүнезинде Радинни хаанныг чазак оон революсчу ажыл-херектери дээш Таганскиниң кара бажыңынга хоругдап каан. Удатпаанда оны Бутырскиниң кара бажыңынга эккелген.

1898 чылдың март 4-те кара бажыңның хаалгалары ажыттынып, каргыс шагдааларга хүрээлеп бүзээлеткен хоругдатканнарның чыскаалы кудумчузу шыва алы берген. «Кылаштап марш!» дээн ыйгы-даа үнген. Хепертен чыскаалганнарның аразындан, туманныг хөлден ужуп үнген куу куш дег, чыруктыг-кылыг келир үениң бүүрели хөөннеп, чазаан, сүрүг-күштүг чаа ыры-даа чаңгыланып үнген. Баштайгы минуталарда каргыс шагдаалар аайын тыпкайн, аңгадай бергеннер, ынчалза-даа удаваанда, ужурун биле тыртып каап, ырны сокса-дырын кызытканнар. Хоругдатканнарның чалгаан хем дег сырый чыскаалы ырыны улам күштүү-биле ырлажып, боттарының килең сиңген базымнарын улам деңнеп чораан. Ырыны чүгле чыскаалганнар эвес, оларны карак-биле үдээн ха-дуңма, дөргүлтөрелдери база ырлажып, шынныг херек дээн дидим бурунгаарлаан маадырларның чүректерин улам-на сорук киирип турганнар.

Оон соонда бо ыры Сибирьниң шөлүткеннерин бодунуң авторубиле кады эргий кезип, бөмбүрзектиң бөдүүн чонунуң ынакшылын чаалап ап, оларның хаалыг келир үеге бүүрелин үүлеп чораан. Ол ышкаш, Шушенск суурга шөлүлгеге турган В. И. Ленин бо ырыны шөлүткеннер-биле кады ырлап, аңаа бодунуң ынакшылын болгаш чоргааралын илередип турган. Революсчу бо ыры мыңдыг одуруглар-биле эгелээр:

«Дидим-дидим базаалыңар,
Демиселге быжыгар бис.
Тиилелгениң чырык оруу
Делегейни одурту бээр.
Аймак көвей бөдүүн чонуну
Ажыл-ишчи төлдери бис.
Ас-кежик, хосталга дээш
Амы-тынга харам чок бис!...»

Радин шөлүлгеге кымдан артык чай чок турган. Ол аңаа уран-чечен шүгүмчүлелдиг үүлдерин бижип, шин болгаш шулук чогаалының талазы-биле ажылдарны кылгылаан. Дүн-хүн чок ажыл-иштиң халавындан Леонид Петровичниң кадыкшылы-даа баксырап орган. 1900 чылда Леонид Петрович эмнедири-биле (шөлүлгеи төнер билек) Крымче чорупкан. Ынчалза-даа оон эки чүве үнмээн. Ол-ла чылдың март 17-де Леонид Петрович мөчээн.

Ынчалзажок, оон бижип каан өлүм чок революсчу ырызы Россияның делгемнерин эргий ужуп, Улуг Октябрьның чалбыыштыг хүннеринде митингилерге, демонстрацияларга чыскаалганнарның чепсээ болуп, Кышкы ордуну штурмнаарынга-даа тура-сорук-тыг идиг болган.

«Аныяк гвардия». Бо ырының төөгүзү дыка солун. Аялгазының төрүттүнген чери Германия, а сөзүн совет шулукчу Александр Безыменский бижээн. Тирольдуң национал-хосталгалыг шимчээшкининиң башыңчызы турган Андреас Гофер наполеон дайынының үеинде 1810 чылда Мантуеге французтарның холуидан өлген турган. 1831 чылда немец шулукчу Юмиус Мозен бодунуң бир шүлүүн Гоферге турааскаадып бижээн бооп турар. А 1844 чылда ол-ла шулуктен немец улустуң аялгазынга «Андреас Гофер» дээр ыры тыптып келген турган. Ук ырының сөстери үүс чыл ажыг үениң иштинде кашдаа катап өскерилген, аялгазы ол-ла хевээр артып чораан. Тирольдуң национал маадыры Андреас Гоферниң дугайында немец улустуң шагдагы бо эрги ырызы бодунуң оруун уламчылавышаан үе-үениң аайы-биле утка-шынарын улам чаартып келген.

1871 чылда бо ыры мырыңай пролетаржы гимн болу берген, а ынчан оон сөзүн австрин улустуң ажылчын аңгызының шимчээшкининиң удуртукчузу Иоганс Мост бижээн.

А 1907 чылда Генрих Эйльдерман дээр немец башкы бо ырының сөзүн чаартып, немец революсчу аныяктарга тураскааткан чаа ырыны бижээн. Ынчан ол-ла ырыны Россияга эң-не баштай немец коммунистер ырлажып келгеннер. Ол душта шулукчу Александр Безыменский ырыны ханызы-биле сайгарып, оон аялгазын ыяк доктаадып апкан.

1922 чыл. Москва. Безыменскийни Ажылчын Тараачын Аныяктарының Эвилелиниң бюрозунга келдирткен. Хүннүң айтырыында комсомолчулар гимнизин бижириниң дугайында чаңгыс айтырыг болган. Ынчангаш, бо чугула херекти АТАЭ кежигүнү эш Безыменскийге даасканнар.

Шулукчунуң бажынга дораанна мыңдыг бодалдар кирип келген: «А музыказы кайыл? Азы композиторлар-биле харылаажыр бе? Бодум аялга чогаадып пыдавас-ла болгай мен... Азы 1907 чылда немец коммунистериниң Москвага ырлажып кээп турган ырызының аялгазынга бижиир бе?». Шынап-ла, Безыменский бодунуң бодалының сөөлгү сөстеринге доктаапкан.

Үш, дөрт хонук эрткен. Ырыдаа белен. Дыңнап көөрү-биле АТАЭ-ниң бюро кежигүнүери чыглып алганнар. Комиссияга Безыменский боду ырлаан. Орус шулукчунуң чалбыыштыг сөстери тироль аялгага быжыы-биле доңнажы берген болгаш ырының сөзү-даа, аялгазы-даа чаңгыс черге төрүттүнген түве дег сагындырган. «Эр-хей! Күштүг-ле болган-дыр!...» деп, эш-өөрүнүң чылыг сөстери, чырык күзелдери Безыменскийни оон-моон бүргейле берген. Ырының адын утказынга дүүштүр «Аныяк гвардия» деп адаан. Оон ангелээш-ле «Аныяк гвардияны» хөйнүң чыыштарынга, кудумчуларга, нинти чурттарга черлеринге, демонстрацияларга улуг, биче улус ырлап турар апарган. Ол ыры демир удаазын дамчаан ток дег, ырак-чоок-даа дивейн, бир кижиден бир кижиже дамчып чоруп берген.

Элээн каш айлар эрткенде композитор Д. В. Шульгин ырының нотазын бижээш, чонга нептередири-биле парлалтага база чырыдыпкан. Совет чогаалчы А. Фадеев Ада-чурттуң Улуг дайынының үеинде краснодончуларның эрес-дидим маадырлыг амыдыралын көргүскен бодунуң номун база «Аныяк гвардия» деп адаан болгай. Ол ышкаш, чогаалының эпигравы кылдыр ол-ла ырының «Хаяаже уткуй бурунгаар...» деп бирги одуруун алган.

Ынчангаш, шулукчу Александр Безыменскийниң немец улустуң аялгазынга бижээн «Аныяк гвардия» деп бо ырызы Советтер чуртунуң комсомолчуларының гимнизи болуп, делегейниң тайбыңга ынак кижилериниң ынакшылын чаалап ап, Совет Эвилелиниң аныяк хамаатыларының солаңгылыг келир үеге ынаныштын быжыглап, оларны эстетика болгаш мораль талазы-биле кижизиреңге улуг рольду ойнаан.

Б. КААДЫР-ООЛ.

ДЕПУТАТ

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозтуң Хорум-Даг салбырында уруглар садының кижизидикчизи Монгуш Кара-кыс школазын доосказы салбырда уруглар садының кижизидикчизи болуп ажылдап эгелээн. Ол бодунуң ажылынга ынак, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиглерниң бирээзи. Кара-кыс салбырның уран чүүл бөлгүмүнүң удуртукчузу. Комсомолчу аныяк кыстың эптиг-ээлдек, эрес-шудурги чоруу өзэш, ону район Совединиң депутадынга чон соңгаан.

Кара-кыс соңгукчуларның чагыгларын ак сеткилдиг хандырып, оларның мурнунга отчёдун берип, солун беседаларны эртирип турар.

ЧУРУКТА: М. Кара-кыс. Сөзү болгаш фотозу М. БОПУУНУУ.

Удавас улуг цирк келир

ССРЭ-ниң Күрүне чиригиниң Бүгү-эвилел каттыжыышкынының тыва цирк бөлүүнүң удуртукчузу, РСФСР-ниң алдарлыг артизи, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Владимир Базыр-оолович Оскал-оол-биле бистиң корреспондентивис ужуражып чугаалашкан. Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюн таварыштыр тыва цирк бөлүүнүң сөөлгү үеде чедиишкиннериниң болгаш моон соңгаргы ажылчорудулгазының дугайында дараазында айтырыгларны салган.

— Силерниң бөлүүңер Францияга чораан болгай, ол аян-чоруулуңарны болгаш тус черниң чурттакчы чону силерниң көргүскен оюнуңарны канчаар хүлээп алганын чугаалап көрүңерем, Владимир Базыр-оолович.

— Совет Эвилелиниң эң шилиндек цирк артистери — РСФСР-ниң улустуң артизи Олег Попов, хайыраканнар-биле оюн көргүзер алдар-сураглыг кижи — РСФСР-ниң улустуң артизи Валентин Филатов база бистиң тыва цирк бөлүү киришкен 65 артистер улуг цирк программалыг чораан бис. Францияның төвү—Париж хоорайның спорт ордузунга апрель 10-дан май 28-ке чедир тус черниң чурттакчыларынга боттарывыстың оюнувусту бараалгаткан бис. Ук ордуга бир үгда 6 мүң ажыг көрүкчүлер олурар, ынчангаш 300 мүң ажыг парижчилер аңаа кээп көрген. Бистиң ол цирк программазы болаа Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюн таварыштыр совет цирк уран чүүлүнүң чедиишкиннерин түңнээн үнүшкүн болган.

Парижтиң чурттакчылары цирк көргүзүглеринге улуг негелдиг болгаш аалчыларның хөй-хөй оюннарын көрген улус. Олар дээрге Совет Эвилелиниң эң-не эки шынарлыг янзы-бүрү уран чүүлүнүң дээжилерин көрген чон-дур. Ындыг-даа болза бистиң сөөлүнде барып көргүскен оюнувусту олар дыка сонуургап, хүлээп алганнар. Эң ылангыя тыва цирк бөлүүнүң социалистиг утка-шынарлыг, национал хевирлиг нарын көргүзүглерин канчаар-даа аажок магадап көргеннер. Ол дугайында Францияның янзы-бүрү солуннары, радиозу болгаш телевидениези бүгү программаны база тыва цирк артистериниң оюнунуң дугайын чылыг сөстерлиг мактап бижип турганнар.

Бис үүгле Францияның төвүнге эвес, Испания биле Португалияга база баар ужурлуг турган бис. Ол чурттарның чазактарының баштыңчылары совет цирк артистериниң ол чурттарга барып оюн көргүзерин чөпшээревейн барганнар. Цирк уран чүүлүнүң көргүзүглери ол чурттарның ажылчы чоннарының хөй-хөйүнүң ынакшылын хаара туда бээринден корткаш, Франко биле Салазар боттарының чурттарынче совет цирк артистерин эртирбээни ол-дур. Ынчангаш чогуур келзе ужурлуг хуусаавыстан эрте, июнь 1-де Москвага чедип келген бис.

— Ам силерниң бөлүүңер кайда ажылдап турарыл?

— Үр эвес дыштанылганың сөөлүнде июнь 24-тен эгелеп Красноярскиниң көжүп чоруур чиригинде ажылдай бердивис. Аңаа колтыында ай четпес үениң дургузунда ажылдаар ужурлуг бис.

— «Шыныың» номчукчуларынга бо чылдың январьда үнген сибиле ың үүлүүңерде Тывага бодуңарның бөлүүңер-биле кады чайның зациясында оюн көргүзүп келириниң аргалары шиитпирлеттине бээр кичээнг дээн болгай силер, ам ол дугайында бистиң номчукчуларышилип үүнү сонуургадып болур силер?

— Бистиң цирк бөлүүнүң оюнун Тыва АССР-ниң көргүкчүлери ренирин ургулчу күзеп келгенин барымдаалаан. СССР-ниң Күрүне шиэвес ың Бүгү-эвилел каттыжыышкынының эргелели маңаа келирин Комээрээн. Ынчангаш ол айтырыг ам бүрүн шиитпирлеттинген.

чи өөвет эрге-чагырганың 50 чыл оюн уткуштур база республикаың малчыннар Наадымын таварыштыр июль 20 үеинде Кызыл орбайның төп черлериниң бирээзинге ёзулуг цирк өргөзүн тургусташ, аңаа ойнап эгелээр бис. Ол цирк өргөзүнге бир үгда 1500 көрүкчүлер олурар. Бистиң ол цирк көргүзүүнүң программазынга үүгле тыва цирк бөлүүнүң эвес, харын Совет Эвилелиниң өске-даа атсураглыг цирк артистериниң оюну база болур. Аңаа хайыраканнар, ыттар-биле көргүзүглер, агаар гимнастиказы, акробатика, клоуннар база цирктиң янзы-бүрү жанрларындан тургустунган өске-даа солун көргүзүглер кирер.

Тывага бистиң бо улуг программалыг көргүзүүвүс, Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюн таварыштыр болгаш республиканың малчыннар Наадымынга бистиң чаңгыс чер чурттуларывыска белээвис болур. Ынчангаш ол цирк программазын кээп көөрүнче «Шыныың» номчукчуларын чаладывыс. Цирк сценазынга ужурашкыже чедир байырлыг!

Приморье чурукчуларының болгаш скульпторларының юбилейлиг делгелгези июльдуң эгезинде Владивосток хоорайга ажыттынар.

ЧУРУКТА: чурукчу Василий Иннокентьевич Бочанцевтиң чурулга мастерскаязында, «Колчакчыларның чепсээн хурааганы» болгаш «Постышев биле Блюхер Волочаевка чанында турлар» деп чуруктарның баарында.

СЭТА-ның фотомедээзи.

Август 10-да доозар

Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң хову-шөлдериндe чаагай дүжүттүң тараазы үнүп чыдар. Ынчангаш ону чогуур үеинде чидириг чок ажаап алыр деп колхозтуң тараажыларының хүлээлгези ындыг.

Ол эдбек дүжүтту ажаап алырының чепсек-техниказының септелгези ам колхозта дүрген темпилиг чоруп турар. Ында 8 комбайн бүрүн септеттинген. Комбайн бүрүзүнүң септелгезинде 2-2 механизаторлар быжыглаттынган. Көдээ ажыл-агый техниказының септелгезинде Сергей Оюн, Артем Күдряцов оларның үүүнде 2 комбайн эки шынарлыг септеттинген. Олар хүн бүрүзүнүң нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар.

Колхозтуң механизаторлары август 10-да дүжүт ажаап алышкынының техниказын бүрүн септеп доозарын хүлээнген шалыпкын ажылдап турарлар.

Мурнакчы хойжу деткээн

Каа-Хем район Совединиң депутады Салчак Самбурович Бөрзек «Кызыл тук» колхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзи. Ол чыл бүрүде эки көргүзүглерни чедип ап турар.

Юбилейлиг чылда төрээн 100 хой бүрүзүнден 102 хураганны менди доруктуруп алган болгаш бир хойга онааштыр 2552 грамм дүктү кыргып алырын хандырган.

Идепкейлиг хойжу ниитиниң малынга быжыг чем-суурну белеткээриниң хей-аът киирикчизи болуп, чүгле боду безин 10 тонна сигенни белеткеп алырын хүлээнгеш, бүгү колхозчуларны социалистиг чарышка кыйгырган. Ынчангаш оон инициативазын чүгле бодунуң колхозунуң эвес, харын кожа «Коммунизмче орук» колхозтуң малчыннары база детизээн.

СПОРТ

Бора-Шайга болган слёт

Өвүр районнуң төөгүлүг черлериниң бирээзи Бора-Шайга район аныяктарының слёду болуп эрткен. 1930—32 чылдарда байларның кыпсын үндүрген үймээнинин киржикчилерин аңаа чылча шапкан. Ол үеде партизаннарның штаб командири чораан, ам пенсионер Танов Седип-оол кол тулчуушкуннарның болгулаан черлерин аныяктарга таныштырып чугаалап берген. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи Монгуш Даваа, Тывага бирги эмчи ажылдакчызы Монгуш Сендажы олар төөгүнүң арыннары-биле холбашкан боттарының сактыышкыннарын чугааланнар.

Слёттү СЭКП-ниң Өвүр райкомунуң секретары В. Очур-оол ажыткан.

Районнуң аныяктары тулчуушкуннарга эрес-маадырлыг өлген партизаннарга даш тураскаалды белеткеп тургускан. Оон ажыдылгазынга комсомол райкомунуң секретары В. Кара-оод чүве чугаалап, аңаларның эрткен оруун сактып, оларның чаалап берген аас-кежин улам байыларынче аныяктарны кыйгырган. Ук тураскаалда «30 чыл бурунгаар өлген маадырларга мөңге алдар» деп сөстер сиилиттинген.

Слеттуң сөөлүнде уран чүүл көрүлдези, спортчу маргылдаалар база болгулаан. Коллективтериниң уран чүүл көрүлдезинге бирги черни Солчурнуң, ийигизин — Торгалыгның уран чүүл коллективтери алган. 32 мөгелериниң хүрежинге Торгалыгның мөгези Куулар Шагдыр-оол шүүлген.

О. ОХЕМЧИК.

Демисел үргүлчүлевишаан

Республиканың баскетболга бирги чери дээш маргылдаа июнь 30-де эгелээн. Ында хөрөөженнериниң 8, оолдарның 19 командалары ойнап турар.

Маргылдааның баштайгы хүнүнде Улуг-Хем районнуң хөрөөженнери биле көдээ ажыл-агый техникумунуң командазы ойнаан. Көдээ спортчуларның республика маргылдаазынга эки белеткелдиг оюнуң баштайгы чартыындан эгелээш көрүкчүлерге билдине берген. Ынчангаш олар боттарының шыырак удурланыкчыларын 37:31 санга утканнар.

Оон сөөлүнде Чөөн-Хемчик районга тиилээн Ленин аттыг колхозтуң баскетболчулары биле бай-тайгажылар ужурашкан, иймежилер чиик тиилелгени чедип алганнар. Дараазында динамочулар тес-хемчилерни, башкы институдунуң студентилери спартакчыларны удуп алган.

«Динамо» биле Улуг-Хем районнуң оолдар командазының ужуражылгазынга динамочулар оюннуң эгезинден эгелээш инициативаны чаалап алгаш, тырыкыже бөмбүктү улай-улай киир октааш, тиилекчилер болуп үнген. А Барыын-Хемчиктиң командазы биле башкы институдунуң студентилери ойнаан, 68:28 санга аныяк башкылар утган. «Спартак» командазының ойнакчылары № 2 школаның баскетбол шөлүнде көдээ ажыл-агый техникумунуң сургуулдарын улуг санга 70:23-ке уткан.

Маргылдаа сөөлүнде Моол Арат Республиканың Убса-Нуур аймактың баскетболчулары биле «Спартак» командазының шилиндек ойнакчыларының оюнун көрүкчүлер онаа сонуургап көрген. Бо эш-хуузуның ужуражылгазын көрүксээн кызылчылар шөлдү долгандыр чыг долдур чыглып келгеннер.

Оюннуң эгезинден эгелээш аалчылар бир деминг бурунгаарлап турза-даа оон түңнел үнмээн. «Спартак» командазында республиканың эң шыырак баскетболчулары киргеннинден оларның ойнаарының темпизи улам-на дүргеден, аалчыларның тырыкызынче октаан бөмбүк бүрүзү чандыр барбайн турган. Ынчангаш аалчыларны спартакчылар тиилээн.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

КИНО

ИЮЛЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хыдыкчылар» 10, 12, 10. «Найыралды найырал-биле» 2, 4. «Олеко Дундич» 6, 8 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Салтан хаан дугайында тоол» 9.30, 11.10, 1.05, 3. «С» хоорайда» 5, 7. «Андрес Лапетеус канчап барганыл?» 9 шактарда.

ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: «Чидиг-кызыл парустар» 11, 1, 3. «Джазта чүгле кыстар» 5, 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Уругларга дириг-чуруктар 9.40. «Чажыт ортулук» 11.30, 1.30. «Эрткен үе-биле ужуражылга» 3.30, 5.30, 7.30, 9.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кичээн, кырган-ава!» 10. «Том даайның казанаа» (1-ги, 2-ги сериялары) 12, 8. «Чертёнок» 6. «Хоорайда өске кижи» 4 шактарда.

ИЮЛЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Алдын кас» 10. «Олеко Дундич» 12, 2. «Ам чү дээрил...» 3.50, 5.40, 7.30, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Күрүненің кем-херек үүлгедикчизи» 3, 7. «Найыралды найырал-биле» 5, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Шугумналчак рейс» 9.40, 11.30. «Кирип моорлаңар азы өске кижи кирбес» 1.30, 3.30. «Андрес Лапетеус канчап барганыл?» 3.30, 5.30, 7.30, 9.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чаа Гуливер» 1. «Эрткен үе-биле ужуражылга» 3, 7, 9 шактарда.

Мария Хомушкуевна Сыргыт-оолга тывысхан А 050983 дугаарлыг бышкан билигниң аттестадының читкенин барымдаалаан, ону күш чок болдуруп чарлап тур.

Чорбаа ашак—агитатор

Үнген хүннүң хереглинде
Агаар арыын канчаар силер!
Үжен чугаун уну-биле
Амыган куш ырлап келир,
Баарыңга бүттарым чиик,
Баар черим чыырлыг кээр!

В. ВОЛЧЕНКОНУН турум.
Д. АНАЙ-ООЛДУН шулуг.

(Эгези 3-кү арында).

Ламаевич бодаан. Харын-даа чоргаарланып олурган: — Ол-ла болгай! Мээң колхозумда ындыг кижилер база бар. Колхозтуң чыл отчёдунга бижип алыр үүве!» Ынчалза-даа оолдуң адын айтырар деп сагынмаан. «Ашакка канчаар тайылбырлаарыл? Бодавыже, ол «институт», «аспирантура» деп сөстерни билбес болбайн аан. Ындыг эвес, тайылбырлап бажы каткан үүвелер бар-ла болгай» кылдыр бодааш, адак сөөлүнде мынча деп-тир:

— Сээң айтырыыңны мен билиппле тур мен, ашак. Билбес кижиге билдинмес болбайн канчаар ийик. Чөп-ле болгай. Сен ам школага баргаш, башкылардан айтырып ал. Мээң тайылбырлаар чайым чок. Колхозтуң ажыл-агыйын көрбес сен бе. Бистиң колхозчуларывыс бо чылын ышкаш мынчаар ажылдап чорбаан. Ам түңнээр-даа үүве кайы хөй, салыр сорулга-даа эндерик. Барып көрем, че.

Ашак батайты тургаш, хейде-ле сеткилин чазап, чөдүрбүшаан, калгып үнүшкен. Александр Ламаевичиге кээргенчиг болган. Ам канчаар боор, ындыг үүвени тайылбырлап чоруур болза, багай чылдак үнер, «орулга-чарылга» деп үүл, «негелдехарысалга» деп үүл дээш, улустуң салбас-ла айтырыы чок апаар ыйнаан!

Александр Ламаевич телефон тудазын сегирип алган:

— Алло! Райкомну улавыдам, дунмам.

Телефонга райком секретары Бегзи таваржы берген. Дандар аңаа хөлчок өөрээн. Печёнкиниң кыйгыртып алгаш баарга, чү-ле болчук ирги деп, Дандарның сагыжы кезекезек дөстүнместеп турган. Ам Бегзи-биле чугаалашкаш, үүвениң аянын билип алыр бодаан. Ажыл-агый дугайын шоолуг чугаалавайн, агаар-бойдус, зап-саап үүлдер сонуургаткан.

Чугааның аяны эки боорга, Александр Ламаевичиниң сагыжы ажыл келген, туттунмайн, хөөреп дүжүрүпкен:

— Бир чаа үүве кылыр деп тур мен, дарга. Бистиң районга черле туруп көрбээн үүве. Мээң хойжуларым мындаа-ла дөстүнмейн чугаалажып турду.

Бегзи ону сонуургаан. Александр Ламаевич сандайынга бир кожаш дээш, холуун дөнмээнге даянгаш, ооожум, тода сөглээн:

— Хойжу бригада тургузаар деп тур мен.

Бегзи оон бодалын деткээн, аңаа кайы хире белеткенип турарын ылавылап айтырган. Дандарның сагыжының сарыг курту кыймыңайны-ла берген. Ол демгизиндеп-даа артык хөөрээн:

— Шупту үүве белен. Ам үүгле чарлаары арткан. Бир хойжу мында чедип келген, айтырыгны шуут-ла ээгизи-биле тургузуп тур.

— Ындыг-дыр, эш Дандар!— деп, Бегзи өөрүп алгырган.— Кончуг эки-дир. А мен силериң парторгуңарны ыйдып турдум. Ол ону билбес кижи чорду чоп?

— А мен мырынай чоокта чаа хойжуларга чордум. Бөгүн бир хойжу база хап келген. Бригада тургузарын негеп тур.

Райком секретарының үнү улам дыңзыг дыңналган:

— Эки-дир, эш Дандар! Чедиишкиниг болуруңарны күзедим! Эш Печёнкини бо удаада багай болгандыр, ындыг эвес кижи болгай, кады ажылдап чораан улус бис.

Александр Ламаевич дерин чоткан. Кандыг-даа хойжу келбээн, бөгүн аңаа айтырыг-даа туруспаан. Ында кандыг меге бар деп? Шынын алырга, айтырыгны мындаа бир хойжу уруг көдүрген-не болгай. Ону ындыг деп чугаалавас, харын дарганың эгелээшкини болур ужурлуг. Ажырбас, ажырбас. Печёнкини дугайында үүве чугаалавааны база-ла эки. Райком секретары болу ынчаар чугаалаарга четчир.

Эжикти кижи соктаан.

— Кириңер, кириңер.

Узун, хөөнү сынныг эр кирип келген. Хураган кежи тоннуг. Өдээн астын алган. Хойжу азы чылгычы болгу дег. Чүге-ле ийик, Дандар анда өөрүй берген. «Чыткан теве аксынга канмыыл кирген» деп үүве ол-дур. А бо эрни кайа көрген кижи боор?

— Мындаа эки чедип келдиңер бе, дарга?— деп, эр оваарымчалыг айтырган. — Азлыыска хонган улус болгай силер.

— Оо!— деп, Дандар амыраанындан алгырыпкан.— Эки, эки! Сээн адың ким ийик моң? Өрге ийик бе?

— Чок, мени Шактар дээр ийин — деп, хойжу чазай харылаан.—Мээн өөм ээзин Куске дээр үүве.

— Ындыг, ындыг. Че, кандыг тур силер — дээш, Дандар шуут-ла оон чанынга халыг келген.

— Эки тур-ла бис, дарга.

— Харын бооп-тур!— деп. Александр Ламаевич шуут-ла алгырыпкан.— Ынчаарга мен силериң чанынарда ол-ла кезек хойжуларны бригада кылдыр адапкан болдур эвес мен бе. Районнуң даргалары шуутла амыраап турлар. Бо районга ындыг үүве турып көрген эвес. Аанакайын, база-ла бистиң колхоз мурнаан, орук баштаан үүве-дир ийин.

(Төнчүзү дараазында үнер).

редакцияның адреси:

Кызыл, Шетинкин—Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, 25-38, хаарысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизинин 37-13, көдээ ажыл-агый киллизинин 21-47, үлетүүр киллизинин 22-64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуут болгаш амыдырал киллистериниң 21-27, иштики информация киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларының 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң чанында Парлалга өргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин—Кравченко кудумчузу, 1).

ТС—02235.

Солун неделяда алды катап үнер